

Univerzita Karlova
Pedagogická fakulta

DIPLOMOVÁ PRÁCE

2019

Bc. Michal Rychta

Univerzita Karlova

Pedagogická fakulta

Katedra občanské výchovy a filosofie

Karteziánské tělo

Cartesian's body

Bc. Michal Rychta

Vedoucí diplomové práce: prof. PhDr. Anna Hogenová, CSc.

Studijní program: Učitelství pro střední školy (N7504)

Studijní obor: Učitelství všeobecně vzdělávacích předmětů pro základní školy a střední školy český jazyk — základy společenských věd (N ČJ-ZSV)

2019

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma *Karteziánské tělo* vypracoval pod vedením vedoucího práce samostatně za použití v práci uvedených pramenů a literatury. Dále prohlašuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze, dne 9. 1. 2019

.....

podpis

Poděkování

Touto cestou ze srdce děkuji prof. Anně Hogenové CSc. za její laskavost, vstřícnost, podporu, životní pohled a moudrost nejen během psaní této diplomové práce, ale po celou dobu studia.

Anotace

Diplomová práce se zabývá tělem a tělesností založených na bytí a poznání s ohledem na res cogitans a res extensa. V této problematice jsme analyzovali karteziánské rozvržení světa a jeho přesah do současné doby skrze symboly, medicínu i náboženství. V práci jsme se rovněž zabývali podstatou autentického života v pravdě jako nejdůležitější podstaty a smyslu lidské existence.

Klíčová slova: Tělo, tělesnost, tělesné schéma, pravda, autenticita

Abstract

The aim of the thesis is to make a resume for a view of body and corporality in relationship with the existence and cognition aspect to res cogitans and res extensa. The issue provides analysis of Cartesian's world extension and its reach over to present time through symbols, medicines and religion. Simultaneously the essence of authentic life in the truth as the most important essence and sense of life's existence is given as well.

Keywords: Body, corporality, body scheme, truth, authenticity

Obsah

Úvod.....	7
1. Analýza ontologie a gnozeologie R. Descarta s ohledem na res extensa a res cogitans.....	8
2. Tělo a jeho zakořenění do světa.....	19
3. Tělesnění člověka.....	23
3.1 Tělesnost člověka.....	23
4. Tělo a jeho symbolika.....	29
4.1 Ontologický vývoj člověka.....	34
4.1.1 Ontologické úrovně růstu.....	35
4.2 Tělesnost v orgánech.....	42
4.3 Fenomén tělesného vnímání.....	48
5. Tělo a problém tělesnění dnes.....	57
6. Závěr.....	73
Seznam použité literatury	74

Úvod

Tělo, fenomén zkoumaný anatomií a fyziologií. Jaké je lidské tělo, díky němuž prožíváme a skrze něj žijeme?

Subjektivní tělo představuje nutnou a bezpodmínečnou podmínku toho, abychom o fyziologickém a anatomickém těle vůbec věděli. Tělo subjektivní nepředstavuje pouze reflexi těla objektivního. Přestože je subjektivní, je nutně objektivní v základu toho, že je nutnou podmínkou života v prožívání. Již v předklasické době řecké filosofie můžeme spatřit pozoruhodné spekulace o těle. Parmenidés¹ prohlásil, že naše myšlení jest takové, jaké je smíšení našich údů, Empedoklés² přišel s myšlenkou vnímání stejného stejným, což znamená, že naše tělo a svět jsou smíšeninou živlů (praelementy, prakořeny) a Démokritos³ řekl, že tělo člověka je složenou mozaikou tvořenou z duševních a tělesných atomů, tedy že duše je součástí těla. Je nám zde přinášena jistá koncepce těla, kterým vnímáme, a jednoty těla a světa.

Také pozdější filozofická tradice se nad fenoménem těla pozastavila, zejména v osobě Aristotela, podle něhož je živé tělo to, co žije v přírodě, tedy je to určitý organismus se systémem životních funkcí. Aristoteles se na tělo dívá jako na věc, distanci. Ve filosofii antiky není tělo chápáno jako subjekt, nezná „já“, jsoucno je vždy „ono“, a je chápáno impersonálně, ve třetí osobě, jako životní funkce. V celé starší filosofii není tělo pojato personálně, nýbrž ve 3. osobě – ono. Počátky personální oblasti objevilo náboženství, které otevřelo nová témata motivů naší situace ve světě v podobě úzkosti, strachu nebo hrůz z osobního ztracení, což předpokládalo jisté „já“ a důvěru v pomoc „ty“. Moderní filosofie, představována René Descartem, přichází s myšlenkou sebe samu potvrzující: Cogito ergo sum, což není možné vysloviti jiným způsobem nežli v 1. osobě – personálně.

---

¹ Parmenidés z Eleje, řecký filozof.

² Empedoklés, řecký filozof, básník, řečník a lékař.

³ Démokritos z Abdér, řecký filozof.

1. Analýza ontologie a gnozeologie R. Descarta s ohledem na res extensa a res cogitans

„Podkopeme-li základy, samo se zřítí to, co je na nich vystaveno. Proto přistoupím hned k samým základům, o něž se opíralo vše, čemu jsem kdysi věřil.“⁴

Pravda, jistota, pochyby. V Úvahách René Descartes⁵ prohlásil, že vše, co dosud pokládal za nejpravdivější, získal buď od smyslů, nebo jejich prostřednictvím. Smysly lze však přistihnout při klamu, je proto moudré smyslům, které nás byt' jen jednou oklamaly, naprosto nevěřit. I když jsme někdy klamáni smysly v nepatrných a vzdálenějších záležitostech, přeci je mnoho věcí, o kterých pochybovat nelze, přestože jejich čerpání pochází ze stejného pramene, *např., že tu jsem, že sedím u krbu, že mám na sobě zimní oděv, že se rukama dotýkám tohoto papíru a podobně. Dokonce pak, jak by se mohlo popřít, že tyto ruce patří mně a že toto celé tělo je moje?*⁶

Ve spánku se nám zdávají obyčejné věci a vše je v něm méně zřetelné než za denního bdění. Ovšem naše myšlenky mohou být klamány spánkem, tedy nelze nikdy bezpečně odlišit bdění od snění. Sny ve spánku však mohou být vytvořeny pouze dle reálných věcí, a proto tedy alespoň věci, které jsou obecného rázu (hlava, oči, ruce a celé tělo) nejsou jen přeludy, ale skutečně existují. I kdyby tyto obecné věci byly neskutečné, přece je nutno přiznat, že alespoň jiné, ještě obecnější a jednodušší věci, jsou pravdivé, neboť z nich jsou tvořeny obrazy a skutečnosti, které se nachází v naší mysli, ať už jsou pravdivé, či klamné. *Taková je, jak se zdá, povaha hmoty vůbec a její rozložení v prostoru, tvar rozprostraněných věcí, též jejich kvantita neboli velikost a počet, rovněž místo, na kterém jsou, a čas, po který trvají.*⁷ Základním pojmem Descartovy ontologie je substance, kterou je značen jednak způsob bytí jsoucího, substancialita, jednak jednotlivé jsoucí samo. Substancialita věcí tělesných nám je přístupná z jejich atributu, kterými jsou rozprostraněnosti do délky, šířky a hloubky. *Ta konstituuje bytí těles,*

⁴ DESCARTES R. *Úvahy o první filosofii*. Praha: Nakladatelství Svoboda, 1970, s. 36.

⁵ Lat. Renatus Cartesius (1596–1650), francouzský filozof, matematik, fyzik a fyziolog. Svět stvořený Bohem se dle něj skládá ze dvou druhů substancí: netělesných myslících duší a rozprostraněné látky.

⁶ DESCARTES R. *Úvahy o první filosofii*. Praha: Nakladatelství Svoboda, 1970, s. 36-37.

⁷ DESCARTES R. *Úvahy o první filosofii*. Praha: Nakladatelství Svoboda, 1970, s. 38.

a tedy i „světa“. Tvar, dělení a pohyb jsou odvozenými mody rozprostranění, a tak mohou být chápány výhradně jeho prostřednictvím.⁸

Je však do našich myslí vryta stará domněnka, že existuje Bůh, jenž je všemohoucí a který nás stvořil takové, jací jsme. Mýlit se a být klamán je však nedokonalost. *Konečně jsem nucen přiznat, že o všem, co jsem kdysi pokládal za pravdu, je možno pochybovat, a to nikoli z nerozvážnosti nebo z lehkomyšlnosti, ale ze silných a promyšlených důvodů.*⁹ Je však nějaký podvodník, démon, nejvyšší mocný a nejvyšší chytrý, který mne úmyslně a neustále klame.¹⁰ Předpokládáme-li, že všechno, co vidíme je chiméra, že tělo, tvar, objem, pohyb jsou klamné, zůstane nám jediná pravda, kterou je, že nic není jisté.

Jsem-li já klamán, musím existovat. Nemůže být pravda, abych ničím nebyl, budu-li si myslet, že jsem něco. Dojdeme-li k dostatečnému uvážení, je nutné usoudit, že kdykoliv svým duchem pronáším a chápu větu: „existuji, já jsem“, musí být vždy pravdivá.¹¹

Kdo jsem však já? *Zač jsem se pokládal? Ovšemže za člověka. Ale co je člověk?*¹² Je bezpodmínečně nutné zjistit pravdivě a neotřesitelně tuto skutečnost, abych snad nepřijal místo sebe něco jiného.

René Descartes vyzníval, že má tvář, ruce, paže a celý stroj údů, který je jak vidno také na mrtvole, a jež nazval tělo. Dále vyzníval, že vnímá a myslí, což se vztahuje k duchu. Co však tento duch je, to nepozoroval. O těle nebyla pochybnost. Tělem je vše, co je omezeno tvarem, určené místem, co vyplňuje určitý prostor. Tělo je uváděno v pohyb několika způsoby, něčím s čím přichází do styku.¹³

*Tu shledávám, že myšlení patří k mé podstatě. To jediné nemůže ode mne být odloučeno. Já jsem, já existuji, to je jisté.*¹⁴

Člověk sám má však také představy. I když samotná představovaná věc není skutečná, přesto má člověk schopnost představy mít a ty jsou součástí jeho myšlení. Představme

---

⁸ DESCARTES R. *Úvahy o první filosofii*. Praha: Nakladatelství Svoboda, 1970, s. 135–136.

⁹ DESCARTES R. *Úvahy o první filosofii*. Praha: Nakladatelství Svoboda, 1970, s. 40.

¹⁰ DESCARTES R. *Úvahy o první filosofii*. Praha: Nakladatelství Svoboda, 1970, s. 44.

¹¹ DESCARTES R. *Úvahy o první filosofii*. Praha: Nakladatelství Svoboda, 1970, s. 45.

¹² DESCARTES R. *Úvahy o první filosofii*. Praha: Nakladatelství Svoboda, 1970, s. 45.

¹³ DESCARTES R. *Úvahy o první filosofii*. Praha: Nakladatelství Svoboda, 1970, s. 46.

¹⁴ DESCARTES R. *Úvahy o první filosofii*. Praha: Nakladatelství Svoboda, 1970, s. 47.

si konkrétní objekt – vosk, který má určitou chuť svého medu, barvu, velikost, teplotu i tvrdost. Přiblížíme-li však vosk k ohni, ztrácí se zbytky chuti, uniká vůně, barva i tvar se mění, nelze se ho dotknout. Vše, co bylo vnímáno smysly, změnilo se, ale vosk trvá. *Odstraníme-li to, co k vosku nepatří, zbývá něco rozloženého v prostoru, poddajného a nestálého.*¹⁵ Vosk je schopen nesčetných změn a tyto změny nemohu všechny svými představami obsáhnout. *Nezbývá než připustit, že si nemohu představit, co je tento vosk, ale že to mohu jediné svým duchem pochopit.*¹⁶

Vosk, na který je duchem nahlíženo, je zmatené nebo nedokonalé, jak tomu bylo dříve, nebo zřetelné a jasné, jak je tomu nyní. To, o čem se domníváme, že vidíme očima, je usuzovací schopností, která je v duchu. Pakliže usuzuji na existenci vosku z toho důvodu, že jej vidím, pak z toho rovněž vychází má vlastní existence. Třebaže to, co vidím, není možná vosk, třeba ani oči nemám, abych jimi viděl, ale nemožné je, když vidím nebo totožně, myslím si, že vidím, abych já sám, který myslím, něčím nebyl. *Když vosk odlišuji od jeho vnějších forem a jaksi jej svlékám a na nahý pohlížím, tu jej věru nemohu poznat bez lidského ducha.*¹⁷ *Jestliže soudím na existenci vosku z toho, že si jej představuji nebo z jakékoliv jiné příčiny, vyplývá z toho rovněž, že já sám existuji. Vše, co pozoruji na vosku lze převést na všechny ostatní svět.*¹⁸

Tělesa tedy nepoznáváme smysly nebo představami, ale pouze rozumem. Nepoznáváme je tím, že je vidíme či že se jich dotýkáme, ale že je jsme schopni pochopit rozumem. Nic nemůžeme pochopit jasněji a snáze nežli svého ducha.

*At' mě klame, kdokoliv může, přece nikdy nezpůsobí, abych nebyl nic, pokud si budu myslet, že jsem něco.*¹⁹

V idejích těles se nevyskytuje nic, co by bylo tak veliké, aby to nebylo mohlo, jak si myslím, vyjít ze mne samotného. Podíváme-li se na tělesa hlouběji jako například na onen vosk, zjistíme, že je na nich jen málo toho, co můžeme postřehnout jasně a zřetelně. Velikost, délka, šířka, hloubka, tvar a poloha jsou jevy jasné a zřetelné. Vše ostatní, od barvy, přes zvuky až po chuť a jiné dotykem zjistitelné vlastnosti, myslíme

---

¹⁵ DESCARTES R. *Úvahy o první filosofii*. Praha: Nakladatelství Svoboda, 1970, s. 51.

¹⁶ DESCARTES R. *Úvahy o první filosofii*. Praha: Nakladatelství Svoboda, 1970, s. 53.

¹⁷ DESCARTES R. *Úvahy o první filosofii*. Praha: Nakladatelství Svoboda, 1970, s. 53.

¹⁸ DESCARTES R. *Úvahy o první filosofii*. Praha: Nakladatelství Svoboda, 1970, s. 54.

¹⁹ DESCARTES R. *Úvahy o první filosofii*. Praha: Nakladatelství Svoboda, 1970, s. 56.

jen zmateně a temně a nemůžeme rozhodnout o jejich pravdivosti. *Nevím, zda ideje, jež mám o nich, jsou ideje nějakých věcí skutečných nebo zda mi představují bytosti chimérické, jež nemohou existovat.*²⁰

Podívejme se na ideu tepla nebo chladu, které jsou tak málo zřetelné, že se z nich dá těžko poznat, zda je chlad pouze nedostatek tepla, nebo teplo nedostatek chladu, či zda obojí jsou vlastnosti skutečné, nebo není skutečná žádná. *A není vsutku nutné, abych pro tyto ideje označil jiného původce než sám sebe, neboť jsou-li klamné, tj. nepředstavují-li žádné věci, přirozeným světlem poznávám, že nepocházejí z ničeho, tj. že jsou ve mně proto, že něco chybí mé přirozenosti a že není docela dokonalá.*²¹ Descartes pojímá člověka jako substanci²² a dále jako věc myslící, a ne rozprostřenou. Kámen je pak pojat jako věc rozprostřená, a ne myslící. Rovněž je-li pozorováno, že nyní jsem a vzpomínám-li si, že jsem také dříve byl po nějakou dobu, a mám-li určitý počet myšlenek, který znám, získávám ideje trvání a čísla, které se mohou přenášet na jakékoliv další věci. Všechny ostatní vlastnosti, ze kterých se ideje těles skládají (objem, tvar, pohyb, poloha) v nás nejsou obsaženy, jelikož jsme myslící věc, ale tím, že jsou to jen způsoby substance (já sám jsem substance), jsou ve mně obsaženy eminentně.

Zbývá se zaměřit na samojedinou ideu Boha, zda je něčím, co vyšlo z nás samých, nebo ne. *Bohem myslím substanci nekonečnou, nezávislou, vševědoucí, všemohoucí, od které jsem stvořen já sám a všechno ostatní.*²³ Z toho, co bylo řečeno výše, je třeba učinit závěr, že Bůh existuje. *Neboť ačkoliv je ve mně idea substance, přece by to nebyla idea substance nekonečné, ježto jsem konečný, kdyby nepocházela od substance, která by byla opravdu nekonečná.*²⁴ Jak by bylo možné vědět, že nám něco chybí, že máme přání, že nejsme dokonalí, pakliže by v nás nebyla obsažena idea bytosti ještě dokonalejší, se kterou bychom se mohli srovnávat a tím poznávat své nedostatky? Tato idea je nanejvýš zřetelná a jasná, žádná jiná idea není sama o sobě pravdivější.

---

²⁰ DESCARTES R. *Úvahy o první filosofii*. Praha: Nakladatelství Svoboda, 1970, s. 66.

²¹ DESCARTES R. *Úvahy o první filosofii*. Praha: Nakladatelství Svoboda, 1970, s. 67.

²² Substance je definována tím, že je „per se“, skrze sebe samotnou. Descartes definuje substanci jako „věc, která existuje tak, že ke své existenci nepotřebuje žádné jiné věci“.

²³ DESCARTES R. *Úvahy o první filosofii*. Praha: Nakladatelství Svoboda, 1970, s. 68.

²⁴ DESCARTES R. *Úvahy o první filosofii*. Praha: Nakladatelství Svoboda, 1970, s. 68.

*Tato idea bytosti nejvýš dokonalé a nekonečné jest, pravím, nejvýš pravdivá.*²⁵ V takové ideji je obsaženo všechno to, co je pravdivé a co obsahuje nějakou dokonalost. Ačkoliv nechápeme nekonečno a v Bohu je množství jiného, čeho se nedokážeme dle Descarta dotknout ani svým myšlením, natož to pochopit, je v povaze nekonečného, že nemůže být pochopeno konečným. *Boha však pokládám za tak aktuálně nekonečného, že se nic nemůže přidat k jeho svrchované dokonalosti.*²⁶ Kdyby člověk pocházel sám od sebe, neměl by přání ani pochybnosti, nic by mu nechybělo, dal by si všechny dokonalosti, jejichž idea je v něm. Stal by se tedy sám Bohem. Je třeba neoklamat se v tom, že to, co nám chybí, můžeme získat s většími obtížemi než to, co je již v nás. Je tomu právě naopak. *Je zřejmé, že bylo daleko těžší, abych se já, tj. myslící věc neboli myslící substance, vynořil z ničeho, než abych získal znalosti mnohých neznámých věcí.*²⁷

Náš život můžeme rozdělit do mnoha úseků, které na sobě nejsou nikterak závislé. To, že jsem v předcházejícím okamžiku existoval, neznamená, že musím existovat také nyní. Toto zjištění se dá dle Descarta vysvětlit tvrzením, že mě musela pro tento okamžik nějaká příčina znovustvořit – uchovat. *Tato příčina musí užít stejné síly k uchování věci v jednotlivých okamžicích trvání, jaké by bylo třeba k jejímu znovustvoření. A poněvadž jsem myslící věc, mající v sobě ideu Boha, je nutno přiznat, že ona příčina, ať už se jmenuje jakkoliv, je také myslící věc a že má ideu všech dokonalostí, jež připisuji Bohu.*²⁸ U sebe samého si Descartes takové síly nevšiml, musí tedy pocházet z bytosti od nás odlišné. V příčině musí být obsaženo nejméně stejné množství reality jako v jejím účinku.

Otázkou zůstává, zdali tato příčina má svou existenci ze sebe či od nějaké jiné příčiny. Má-li ji od sebe, byla by sama Bohem, protože má sílu existovat sama o sobě a obsahuje v sobě tedy všechny dokonalosti. V opačném případě, kdy příčina vychází z jiné příčiny, se musíme dostat až k původní příčině, která bude Bohem. *Při mém vzniku se nelze domnívat, že by působilo několik příčin najednou, z nichž bych jednu přijal. Vždyť naopak právě jednota, jednoduchost nebo nedělitelnost všeho toho, co je v Bohu, je jedna z hlavních dokonalostí, které vidíme v Bohu.*²⁹ Rodiče nás tedy zajisté

---

²⁵ DESCARTES R. *Úvahy o první filosofii*. Praha: Nakladatelství Svoboda, 1970, s. 69.

²⁶ DESCARTES R. *Úvahy o první filosofii*. Praha: Nakladatelství Svoboda, 1970, s. 71.

²⁷ DESCARTES R. *Úvahy o první filosofii*. Praha: Nakladatelství Svoboda, 1970, s. 72.

²⁸ DESCARTES R. *Úvahy o první filosofii*. Praha: Nakladatelství Svoboda, 1970, s. 73.

²⁹ DESCARTES R. *Úvahy o první filosofii*. Praha: Nakladatelství Svoboda, 1970, s. 74.

neuchovávají a ani nás nikterak nevytvořili, když jsme věci myslící. Jen vložili určité dispozice do látky, ve které jsme obsaženi, tj. duch, jež jediného nyní pokládám za své já. V člověku, který existuje, se nachází idea nejdokonalejší bytosti – Boha. *Je mi vrozena, jako je mi vrozena idea mě samotného. Obrátím-li sám na sebe svůj duševní zrak, vidím, že jsem věc neúplná a závislá na jiné bytosti, věc donekonečna usilující o něco většího nebo lepšího. Zároveň také chápu, že ona bytost, na níž závisím, má v sobě všechno to vyšší ne pouze neurčité a potenciálně, ale vskutku nekonečně, a tak, že je to Bůh.*³⁰

Idea lidského ducha jako myslící věci, do délky, výšky i šířky nerozestřené a s tělem nemaje nic společného, je zřetelnější než idea nějaké hmotné věci. *A uvážím-li, že pochybuji nebo že jsem věc nedokonalá a závislá, objeví se mi jasně a zřetelně idea bytosti nezávislé a dokonalé, tj. idea Boha. A právě z toho, že taková idea je ve mně nebo že já, máje onu ideu, existuji, zcela jasně usuzuji, že Bůh existuje a že na mně závisí celá moje existence v každém okamžiku. A proto lidský duch nemůže poznat nic jasněji, nic určitěji.*³¹ Není možné, aby nás Bůh klamal, protože v každém podvodu a klamu se najde nedokonalost, a to není možné u Boha. Dokud jsme myšlenkami u Boha a obracíme se k němu, není spatřena příčina klamu či omylu. V případě obratu k sobě samému zjišťujeme, že se vydáváme všanc omylům. *Shledávám, že jsem něčím uprostřed mezi Bohem a nicotou nebo mezi nejdokonalejším bytím a nebytím.*³² Tím, že jsme utvořeni nejdokonalejší bytostí, se v nás nenachází nic, co by nás vedlo k omylu nebo klamu. Naší účastí v nebytí a nicotě (nejsem-li sám nejvyšší bytost a mám spoustu nedostatků) je přirozené, že se mýlíme. Naše omyly, kterých se dopouštíme, vychází z neomezené schopnosti správného soudu, kterou máme od Boha. Bezpochyby nás Bůh mohl stvořit takové, že bychom se nikdy nemýlili. Bůh chce vždy to nejlepší. Jsou ovšem situace, které nemůžeme nikdy pochopit. *Vždyť by bylo nerozumné se domnívat, že mohu vystopovat boží úmysly.*³³

Zkoumám-li schopnost vzpomínat si nebo si představovat nebo kterékoliv jiné schopnosti, nenalézám vůbec žádnou, která by nebyla ve mně malá a omezená, v Bohu

---

³⁰ DESCARTES R. *Úvahy o první filosofii*. Praha: Nakladatelství Svoboda, 1970, s. 75.

³¹ DESCARTES R. *Úvahy o první filosofii*. Praha: Nakladatelství Svoboda, 1970, s. 77.

³² DESCARTES R. *Úvahy o první filosofii*. Praha: Nakladatelství Svoboda, 1970, s. 79.

³³ DESCARTES R. *Úvahy o první filosofii*. Praha: Nakladatelství Svoboda, 1970, s. 80.

však nesmírná. Jedině vůle neboli svoboda rozhodování je podle mé zkušenosti tak veliká, že si ji nedovedu myslit větší. A tak ona to je především, pomocí níž poznávám v sobě boží obraz a podobu.³⁴ Jsme-li myslící věci, ale vlastníme-li také ideu tělesné přirozenosti³⁵, ocitáme se v pochybách, zdali přirozenost myslící, kterou jsem, se představuje něco jiného nežli přirozenost tělesná, či zdali jsou obě totéž. Nepoznáme-li zřetelně a jasně pravdu, pak zdržení se soudu je správné a nemýlíme se. Pakliže však něco popíráme nebo tvrdíme, zneužíváme tím svobody vůle. V případě obratu k tomu, co je klamné, jsme klamáni úplně. Vybereme-li si opak, je možné náhodou postihnout pravdu, ale nejsme bez viny, protože před volným rozhodnutím musí vždy jít rozumové chápání. *Není zajisté nedokonalost v Bohu, že mi dal volnost souhlasit nebo nesouhlasit s věcmi, jejichž jasné a zřetelné poznání nevložil do mého rozumu. Jest však nepochybně nedokonalost ve mně, že této svobody zneužívám a pronáším soud o věcech, jimž dobře nerozumím.*³⁶ I když se nedokážeme uchránit klamu tím, že pochopíme to, o čem máme rozhodovat, můžeme toho dosáhnout zdržením se soudů o věcech, o jejichž skutečnosti si nejsme zcela jisti.

Jak je to s podstatou hmotných věcí? Hmotné věci existují, neboť, jak říká Descartes, je zřetelně a jasně chápe. Nelze pochybovat o skutečnosti, že Bůh je schopen vytvořit všechno, co já jsem schopen takto pochopit. *Existuje-li nějaké tělo, s nímž je duch tak spojen, že s ním sdružuje, aby si je jaksi podle libosti prohlédl, pak možná dospívám k představování hmotných věcí právě pomocí tohoto těla.*³⁷ Tento způsob představovaného myšlení se od myšlení čistého liší tím, že pokud duch chápe, obrací se k sobě samému a všímá si idejí v sobě obsaženém. V případě, že si však něco představuje, je jeho pozornost obrácena k tělu a v něm nazírá na něco shodného s ideou, kterou sám ze sebe vytvořil, či byla přijatá smysly. Z toho vychází, že musí existovat tělo, aby mohlo docházet k představování.

Svémi smysly Descartes poznal, že má hlavu, nohy, ruce a další údy, které tvoří tělo, na něž pohlížel jako na určitou část sebe samého nebo sebe celého. Dále svými smysly pochopil, že se tělo pohybuje mezi dalšími těly, které mu mohou poskytnout výhody

---

³⁴ DESCARTES R. *Úvahy o první filosofii*. Praha: Nakladatelství Svoboda, 1970, s. 80.

³⁵ Slovo „natura“ Descartes vztahuje i k povaze duše, takže „přirozeným“ nazývá i vrozené ideje. Jako vrozené označuje Descartes původní ideje mysli.

³⁶ DESCARTES R. *Úvahy o první filosofii*. Praha: Nakladatelství Svoboda, 1970, s. 86.

³⁷ DESCARTES R. *Úvahy o první filosofii*. Praha: Nakladatelství Svoboda, 1970, s. 99.

v podobě slasti a nevýhody s pocity bolestí. Mimo tyto pocity pociťuje tělo žízeň, hlad a jiné tělesné tendence, jako je radost, smutek, rozhořčenost atd. Mimo hranice těla Descartes vnímal nejen tvary a rozměry těles, jejich pohyby, teplo, vlastnosti hmatu nebo tvrdost, ale i vůně, barvy, zvuky, chutě či světlo. *Také jsem si vzpomínal, že jsem smyslů užíval dříve než rozumu. Snadno jsem nabyl přesvědčení, že vůbec žádné ideje nemám v rozumu, které jsem neměl dříve ve smyslech.*³⁸

René Descartes zjišťuje, že tělo, jež svým nazývá, k němu patří více než cokoliv jiného, protože se mu nikdy nepovedlo odloučit se od něj tak, jako od ostatních věcí. V něm a pro ně pociťoval všechny pocity a žádosti, a také slasti, bolest a lechtání cítil v jeho částech, ne v něčem vnějším.³⁹ *Později však mnohé zkušenosti pomalu otráasaly vší důvěrou, kterou jsem měl ke svým smyslům. A tak v jiných nesčetných případech jsem přistihoval při omylu soudy založené na vnějších smyslech, a nejen ty, ale i soudy, jež se zakládaly na vnitřních smyslech.*⁴⁰ A přece Descartes slyšel o lidech, kterým byla amputována noha, ruka nebo jiný úd těla, že se jim občas zdává, jako by cítili bolest v části, kterou již nemají. Také jemu se nezdálo jisté, že jej bolí určitý úd, přestože v něm cítil bolest.⁴¹

*Ale jednak mám jasnou a zřetelnou ideu sám o sobě, pokud jsem toliko myslící věc, nezaujímající prostor, jednak mám zase zřetelnou ideu o těle, pokud je věc zaujímající prostor a nemyslí, a proto je jisto, že se liším opravdu od svého těla a že mohu bez něho existovat.*⁴² Descartes v sobě nalézá zvláštní schopnosti způsobů myšlení, vnímání, bez kterých může pochopit sebe sama, ale nelze tomu naopak. Tyto schopnosti nelze chápat bez sebe sama tj. bez rozumové substance, s níž se pojí. Ve svém pojmu totiž obsahují určitou rozumovou složku. Poznává také další schopnosti, např. brát na sebe různé podoby nebo změnit místo, které mohou být rovněž pochopeny pouze v závislosti s určitou substancí, s níž jsou spojeny a bez níž nemohou existovat. Tyto schopnosti musí však být propojeny se substancí tělesnou neboli prostorovou, nikoliv se substancí rozumovou, jelikož jejich jasný a zřetelný pojem obsahuje pouze prostorovou složku, ale žádnou rozumovou.

---

³⁸ DESCARTES R. *Úvahy o první filosofii*. Praha: Nakladatelství Svoboda, 1970, s. 103 – 104.

³⁹ DESCARTES R. *Úvahy o první filosofii*. Praha: Nakladatelství Svoboda, 1970, s. 104.

⁴⁰ DESCARTES R. *Úvahy o první filosofii*. Praha: Nakladatelství Svoboda, 1970, s. 105.

⁴¹ DESCARTES R. *Úvahy o první filosofii*. Praha: Nakladatelství Svoboda, 1970, s. 105.

⁴² DESCARTES R. *Úvahy o první filosofii*. Praha: Nakladatelství Svoboda, 1970, s. 105 – 106.

Další nezpochybnitelnost je, že vše, co nás příroda učí, má do sebe něco pravdy. Příroda, vezmeme-li ji obecně, není nic jiného než samotný Bůh, nebo jistý řád Bohem stvořených věcí, tedy to, co mi Bohem bylo uděleno. Tato přirozenost nás učí tomu, že máme tělo, kterému je, když cítí bolest, zle, které potřebuje jídlo nebo nápoj, trpí-li hladem či žízní apod. Tímto dokazuje, že jsme se svým tělem spojeni v určitou jednotu, neboť když je tělo raněno, tak já, věc myslící, necítí bych bolest, jen bych toto zranění chápal čistým rozumem. Pocity hladu, žízně bolesti aj. jsou totiž určité mody⁴³ myšlení, které vznikly míšením ducha a těla.⁴⁴

Jak je však možné, že přirozenosti celé složené bytosti tj. těla a duše nebrání tomu, aby takto pojatá přirozenost nebyla klamná? Jak může nastat takový omyl přirozenosti? *Mohu se dívat na lidské tělo jako na stroj, tak upravený a složený z kostí, nervů, svalů, žil, krve, kůže, že i kdyby v něm nebyl žádný duch, přece by vykonával stejně všechny pohyby, které nyní v něm probíhají bez působení vůle, a tedy i bez působení ducha. Jestliže pak je toto tělo nemocné vodnatelností⁴⁵ a tím trpí vyprahlostí v hrdle, která v duchu vyvolává pocit žízně a jeho nervy a ostatní části uvádí v ten stav, že se napije, čímž se jeho nemoc zhorší, snadno poznávám, že je to tak přirozené, jako když tělo netrpí žádnou takovou nemocí a je podobnou vyprahlostí v hrdle nuceno požití nápoje, který mu je prospěšný.*⁴⁶

Zásadní rozdíl mezi duchem a tělem spočívá v tom, že tělo je dle přirozenosti dělitelné, naopak duch je vždy nedělitelný. Pozoroval-li Descartes ducha, neboli sebe sama, a byli-li myslící věc, nemohl na sobě rozeznat části. Chápal, že je věcí zcela celistvou a jednotnou. I když je duch sjednocen s tělem, tak po odnětí tělesného údu vypožadoval, že duchu nic vzato nebylo. Téže schopnosti smyslového vnímání, poznávání, chtění aj. nemůžeme nazvat částmi ducha, protože jeden a týž duch ve svém celku vnímá, poznává a chce. Oproti tomu každou hmotnou věc, jež se rozkládá v prostoru, je možno v myšlenkách rozdělit na části a z toho tedy pochopit, že je to věc dělitelná. Dále poznával, že na ducha působí přímo jen jedna část těla, kterou je mozek, či snad jen

---

⁴³ Způsob, režim.

⁴⁴ DESCARTES R. *Úvahy o první filosofii*. Praha: Nakladatelství Svoboda, 1970, s. 109 – 110.

⁴⁵ Je stav, při kterém se v břišní dutině hromadí tekutina. Může se jednat o zánětlivý (exudát) či nezápětlivý výpotek (transudát), který se postupně hromadí v břišní dutině a je-li tekutiny větší množství, způsobuje zvětšení dolní části břicha, hlavně v krajině pupku, tlačí na bránici a omezuje dýchání.

⁴⁶ DESCARTES R. *Úvahy o první filosofii*. Praha: Nakladatelství Svoboda, 1970, s. 113.

jeho nepatrná část.⁴⁷ Tato část vždy, dostane-li se do určitého stavu, přenesení jej do mysli, ačkoliv se další části těla nachází v různých jiných stavech.

Tělo má schopnost uvádět v pohyb určitou část, která je vzdálená a přitom je uvedena stejně v pohyb kteroukoliv částí, jež je vzdálená a leží na stejné dráze, přestože ona vzdálenější část je v klidu. Máme-li napnutý provaz A B C D a zatáhneme-li za konec D, pohneme tím rovněž začátkem A stejně, jako by se mohl pohnout, kdybychom zatáhli za jednu z prostředních částí C nebo B a koncový bod D zůstal nepohnut. Podobně působí oběh nervů v noze, jež jsou odtud nataženy až do mozku. Když za tyto nervové provázky v noze zatáhneme, táhnou současně vnitřní část mozku, ke kterému až sahají, a v této části mozku vyvolají vzruch, jež je přirozeně určen k účinku působení bolesti v duchu, kterou však mylně přisuzujeme do nohy. Tyto nervy musí projít celou řadou dílčích částí přes holeň, stehno, bedra, záda a krk, aby se mohly dostat až k mozku. Je tedy docela pravděpodobné, že se samotné části nohy nedotkneme, ale dotkneme se pouze některé části prostřední. V mozku se však přesto spustí vzruch, který signalizuje, že je noha zraněna. Duch tedy musí nutně pocítit touž bolest, což se dá převést na každý jiný pocit.⁴⁸ *Tak např. když jsou nervy v noze prudce a nezvykle uvedeny v pohyb, onen jejich pohyb, jdoucí páteří míchou až do nitra mozku, dá tam duchu znamení k pocitu, k pocitu bolesti zdánlivě existující v noze. Tím pak duch je podnícen, aby podle svých sil odstranil tu příčinu v noze škodlivou.*⁴⁹ Stejně tak jsme-li žízniví, projeví se pocit vyprahlosti v hrdle, která jeho nervy převede na vzruchy, jejichž prostřednictvím je v duchu vyvolán pocit žízně, jelikož potřebujeme k zachování zdraví nápoj, jež nám v tuto chvíli prospěje. Je tedy patrné, že je přirozenost člověka jako bytosti z těla a ducha složena, i přes nesmírnou boží dobrotu někdy klamána.

Působí-li nějaká příčina místo nohy v jiné části, jíž se táhnou nervy z nohy k mozku, je v mozku vyvolán samotný vzruch signalizující nemoc nohy. V tomto případě je pocítěna bolest, jako by byla přítomna v noze, a smysly jsou klamány. *Neboť též vzruch v mozku nutně vždy způsobí v duchu též pocit*⁵⁰. Samozřejmě, že mnohem častěji vzniká z příčiny, která nohu poranila, než z příčiny odlišné. Je proto přirozené a s rozumem

---

⁴⁷ Šišinka mozková, která podle Descartova názoru není složena z částí, je sídlem obecného smyslu, tj. „vědomí a tudíž i duše“.

⁴⁸ DESCARTES R. *Úvahy o první filosofii*. Praha: Nakladatelství Svoboda, 1970, s. 114 – 117.

⁴⁹ DESCARTES R. *Úvahy o první filosofii*. Praha: Nakladatelství Svoboda, 1970, s. 117.

⁵⁰ DESCARTES R. *Úvahy o první filosofii*. Praha: Nakladatelství Svoboda, 1970, s. 118.

ve shodě, že duchu se dává vždycky poznat spíše bolest nohy namísto jiné části těla. Pakliže je vyprahlost hrdla zapříčiněna z jiného opačného důvodu než z potřeby nápoje, který by prospěl zdraví, je tato možnost daleko lepší, než kdyby vyprahlost klamala vždy, když je tělo v pořádku. Stejně je tomu i v ostatních situacích.⁵¹

Všechny smysly častěji směřují k prospěchu těla a mnohem častěji podávají pravdu nežli klam, nemusíme se tedy bát, že vše, co nám denně naše smysly podávají, je omyl. Dnes je však často nutné jednat rychle a v časové tísní, proto si musíme přiznat, že život člověka mnohdy podléhá v jednotlivostech omylům. Z toho důvodu musíme uznat slabost naší přirozenosti.

---

⁵¹ DESCARTES R. *Úvahy o první filosofii*. Praha: Nakladatelství Svoboda, 1970, s. 119.

2. Tělo a jeho zakořenění do světa

Interpretace Úvah o první filosofii je personální. I přesto, že Ego cogito není možno převést neosobně, do třetí osoby, nevyústí kartezianismus ve filosofování personální. *Jejím základem, pojmem toho, co vpravdě jest, je substance – bytost trvající, stojící beze změny pode všemi svými určeními, věc, to, co v jeho podstatě zachytíme tenkrát, jestliže to vyjádříme ve třetí osobě.*⁵² Po personálním začátku je následována objektivizace, pojetí světa z hlediska substance. Takto neosobně pojímá rovněž fenomén tělesnosti, kdy Descartes vidí jen koutkem oka něco jiného – vlastní tělo. Hlavní pochybnost o tělesnosti zakládá Descartes argumentem snu, kdy není jasné kritérium jeho rozlišení od bdění. Dle Patočky⁵³ je škoda, že Descartes nešel ve svých myšlenkách dále, přehlédl, že tělo, ač vysněné, máme i ve snícím stavu, že je tedy nezbytné také pro snový svět, neboť vše, co člověk vidí, vidí z nějakého prostoru, z místa, kde je myslící umístěn. Aby však takto mohl být člověk umístěn, vyžaduje tato situace hmotné tělo, v opačném případě je to pouhá myšlenka mě.

Descartes postupuje tak, že z osobní perspektivy vyrve kvality, ty zvěcní, na těchto zvěcněných kvalitách odkryje rozpor a odmítne je jako málo objektivní, málo věčné. Takto pojme i naše tělo, jež se tak stane zvláštní strukturou objektivní tělesnosti, která se dá určit čistě matematicky. Z těla se tímto stane mechanismus a vše ostatní, co k živému fungování těla patří, je promítáno do našeho prožívání. *Existence těla je ve své podstatě pochybná, ale myšlenka, kterou právě myslíme je reflexí sama zaručena. Descartes se domníval, že dokázal oddělenost těla a duše, tím tedy její nehmotnost a nesmrtelnost.*⁵⁴

Je-li však duše naprosto oddělená od těla, s tělem nemá nic společného, tak se však její spojení s jakýmkoliv tělem stává metafyzicky nahodilým. Descartes neodpovídá na otázku, proč máme každý své tělo, ale ukazuje nám, že tělo nás přeci jen úplně neklame, protože nám sděluje určitou pravdu, například nám říká: odtud vidím, jsem zde, něco mě bolí, jsem hladový aj. Věřit tělu je tedy možné, neboť pravda, kterou mi tělo zjevuje, se týká mé podstaty potřeb těla jako stroje pro udržení v chodu, tedy

---

⁵² PATOČKA, J. *Tělo, společenství, jazyk, svět*. Praha: OIKOYMENH, 1995, s. 15.

⁵³ Jan Patočka (1907 – 1977) – český filozof, fenomenolog.

⁵⁴ PATOČKA, J. *Tělo, společenství, jazyk, svět*. Praha: OIKOYMENH, 1995, s. 18 – 19.

v biologické účelnosti. *Descartovo myšlení je proniknuto substancialistickou tradicí řecké filosofie, tj. filosofie věci.*⁵⁵ Tato cesta, která se vrátila zpět do neosobnosti a věčnosti třetí osoby (ono) je příznačná pro následující podescartovskou filosofii a psychologii. Jak v tradici empiristického impersonalismu, tak také ve zvyklosti personalistického kriticismu se tělo stává pouhým předmětem, objektem mezi objekty, zkušenostním produktem, jež jsou realizovány v netělesném subjektu.

Ten, kdo později znovuobjevuje subjektivní tělo a personalitu, je Maine de Biran⁵⁶, který se snažil postihnout personální já. Dle Birana je možnost vydělení se ze světa v rámci svého já a spočívá ve schopnosti svobodného chtění a možností. *Nelze, nemá smysl chtít, když nemohu.*⁵⁷ Člověk má vědomí, usiluje, má možnost vykonávat různé pohyby, což vychází z úmyslné snahy vycházející ze mne jako autonomního středu. Všichni jsme tedy já, které vědomě usiluje o pohyb. Já je podmíněno biologickým organismem, který se stává reálnou osobou v případě, že se může tělesně pohybovat. Pokud bychom tělem nevládli a o této možnosti nevěděli, nemohli bychom se žádným pohybům naučit. *Biran zde naráží na modernější pojem tělesného schématu z psychiatrie – všeobecné povědomí o rozdílu mezi mým tělem a ostatními věcmi.*⁵⁸

Dle Martina Heideggera⁵⁹ k tělu patří zvláštní prostorovost, tělo se zakořeňuje do věcí, ustavičně se do nich zavádí, je centrem, od něhož vychází naše orientace ve světě. Co při svém prožívání neprožíváme, to povětšinou přehlízíme. Tím, jak jsme skrze tělo zakořeněni do věcí, jsme převáděni z prostoru těla do prostoru objektivního. Za určitých okolností je však tělo tematickým afektivním předmětem jako žádný jiný předmět, neboť jen ve svém těle cítíme slasti a bolesti, skrze něž můžeme vnímat, hmatat atd...⁶⁰

Je velký rozdíl být v prostoru vedle jiných věcí jako jeho součást, a vztahovat se k prostoru. Jen bytost tělesná má možnost prostorové existence, vztahovat se k prostoru, ovšem tato prostorovost našeho těla, která je prožívaná, se nemůže zakládat v jeho objektivně geometrických relacích jakožto věci. Tělo člověka je život, který jest prostorově sám ze sebe, dělá se prostorovým. Toto personální jsoucní není jsoucní

---

⁵⁵ PATOČKA, J. *Tělo, společenství, jazyk, svět*. Praha: OIKOYMENH, 1995, s. 20.

⁵⁶ Maine de Biran (1766 – 1824) – fr. filozof, psycholog.

⁵⁷ PATOČKA, J. *Tělo, společenství, jazyk, svět*. Praha: OIKOYMENH, 1995, s. 23 – 24.

⁵⁸ PATOČKA, J. *Tělo, společenství, jazyk, svět*. Praha: OIKOYMENH, 1995, s. 24.

⁵⁹ Martin Heidegger (1889 – 1976), německý filozof, ovlivněn fenomenologií.

⁶⁰ PATOČKA, J. *Tělo, společenství, jazyk, svět*. Praha: OIKOYMENH, 1995, s. 25.

věci, ale vztah k sobě, a aby bylo možno tento vztah realizovat, je nutno jít oklikou přes cizí jsoucnost. Tím, že se vztahujeme k dalším a dalším věcem, tím sami sebe umisťujeme do světa.

Tělo je čistě objektivním doprovodem já. V prostoru se nachází mé objektivní tělo, které však před ostatními věcmi nemá žádné privilegium, mimo to, že má výjimečné znaky např. citlivost, kterou jiné věci nemají. Člověk je na rozdíl od zvířat, která žijí v aktuálnosti vztahu k okolí, vžíván do jiných situací, které se nenacházejí v tomto čase. Jsme neustále hnáni do minulosti, budoucnosti, vzpomínáme, plánujeme, uchylujeme se do imaginárních světů povinností, četby a filmů a přitom musíme být aktivně tam, kde právě jsme - umisťovat se do teď. U člověka je proto rozlišována danost od aktuálnosti, kdy danost představuje to, co je bezprostředně dáno a aktuálnost je přítomné, tedy to, co je možné přesahovat. Člověk má schopnost dívat se za horizont, překračovat jej, vztahovat se k němu a vracet se zpět. *Svět je horizont horizontů, horizont vší reality, do něhož každý dílčí horizont je zařazen.*⁶¹ Nacházíme se v něm, ale nikdy ne dostatečně plně. Naše vlastní tělesnost se nám skýtá jako síla, určitý dynamismus, jež se vrhá do předmětnosti. *Angažovanost do věcí je jen moment našeho sebe – umisťování do světa.*⁶²

Sebe umisťujeme do světa, čili se pohybujeme směrem ven, k věcem, a přes svět se poté navracíme zpátky k sobě. Tím, že se snažíme proniknout ke skutečnosti, se obracíme sami k sobě, což je momentem tělesné aktivity. Existence je tedy, dle Heideggerových slov, bytí ve světě, při kterém se vztahujeme k sobě samému. Existenci je nutno ze světa dobýt, je nutné osvobodit se jistou očišťovnou – pádem, kdy se oprostíme od zvěčňování (propadání věcem), neboť zvěčňováním zvěčňujeme také sebe. Je důležité vrátit se k původnosti, kterou představuje vztahování se k sobě, k autentickému a plnému životu.

Jak již bylo řečeno, naše existence je směřování do světa, umisťujeme se v něm. *Není to pouze směr k určitým věcem, ale především směr k druhým bytostem, jako jsme my.*⁶³ Svým jádrem mají tyto bytosti opět nás, chceme-li se navrátit k sobě, stačí pokračovat v tomtéž směru. V analýze naší tělesnosti a smyslovosti nacházíme bytostní prastrukturu, která je personální a která zachází s věcmi ve vněmovém kontaktu, což ukazuje na spolubytí s druhými. Druhý člověk se nám stává měřítkem toho, co

---

⁶¹ PATOČKA, J. *Tělo, společnost, jazyk, svět*. Praha: OIKOYMENH, 1995, s. 29.

⁶² PATOČKA, J. *Tělo, společnost, jazyk, svět*. Praha: OIKOYMENH, 1995, s. 38.

⁶³ PATOČKA, J. *Tělo, společnost, jazyk, svět*. Praha: OIKOYMENH, 1995, s. 43.

nazýváme normální. Návrat k sobě není analogickým procesem, je to proces, v němž se utváříme, ztrácíme, hledáme a znovu nacházíme. *Je to proces sebezískávání ze světa.*⁶⁴ Původní náš vztah k sobě směřuje spíše od sebe pryč a k sobě přicházíme teprve v místě, kde zakotvujeme do věcí, kde pokračujeme v cestě směrem k sobě samému. Sebe sama objevujeme v plurálním stavu s „ty“. Jen já cítím svou bolest, prožívám své vidění aj., ale toto originální „já“ získávám pro sebe teprve ve srovnání s diferencí „ty“, tedy přes cestu do světa a k druhým vede cesta k sobě. *Teprve pak rozlišuji já, které prožívám, od já, kterým nejsem.*⁶⁵

Jean-Paul Sartre⁶⁶ říká, že když se v našem životě objeví jiná subjektivita, jsme pro ni tím, čím nás ona vidí – danou, hotovou věcí. V této chvíli je náš tělesný elán zastaven, pohled druhé bytosti, před kterou se nacházíme v celém svém bytí, nás ohrožuje. Odtud pramení snaha srovnávat a vyrovnávat se s druhými, upoutávat druhého, získávat si jej a překonávat.

---

⁶⁴ PATOČKA, J. *Tělo, společenství, jazyk, svět*. Praha: OIKOYMENH, 1995, s. 45.

⁶⁵ PATOČKA, J. *Tělo, společenství, jazyk, svět*. Praha: OIKOYMENH, 1995, s. 46.

⁶⁶ Jean-Paul Sartre (1905 – 1980), fr. spisovatel, dramatik a filozof, představitel existencialismu.

3. Tělesnění člověka

Cesta k druhému vede přes zpřítomnění, což však neznamená dostat jej do časové a prostorové blízkosti. Je to vztah vzájemné nelhostejnosti a vnitřního dotýkání. Lidé nejsou kameny, které jsou indiferentní. Je třeba pečovat o určité spolubytí, spoluúčast, vytvářet pole, ve kterém žijeme. Je nutné dostat se jeden k druhému, protože pro sebe nejsme původně otevření, neboť je naše chování, subjektivní já, zaměřeno k objektu, náš subjekt je takto dán v předmětech.⁶⁷ Dle Edmunda Husserla⁶⁸ a jeho fenomenologie není člověk vůči věcem ve vyšším stavu a ani předmětem vyššího stupně. Člověk je do světa včleněn již svou tělesností. To, co z člověka dělá vnitřně živou, život prožívající bytost, která je do světa vložena, je právě tělesnost. Jde o vnitřní tělesnost, tělesnost živou, žitou, ne pozorovanou jako předmět přírodních věd, proto je vztah k lidské tělesnosti jiný než vztah k věcem (předmětům), k nimž se naši tělesností vztahujeme.

3.1 Tělesnost člověka

Jen skrze tělesnost vede cesta k člověku. Prožívající musí získat přístup k prostoru, nemáme subjektivní prostor v rámci duševního života, ale jen vlastní přístup k prostoru a věcem, které se v něm nachází. Věci, jež jsou rozprostraněné, jsou nám společné, je to prostor společných věcí, který je jednotný. Prožívající je vždy tělesně dynamicky přítomen. Cítí, že se opírá o stůl, cítí hranici mezi vlastním tělem a okolím. Změní-li se poloha, tělesné schéma, figura se změní. Toto tělesné schéma má netematickou podstatu,⁶⁹ ve své podstatě je vykonávané a tím přítomné, aniž by k němu byla upírána má pozornost. Tělesné schéma je tak blízko nás samých, že si jej nemůžeme uvědomovat. Je pozadím, na kterém se nám zjevují pohybové figury, které tvoří propojení myšlení a motoriky. *Pozadí schématu je tvořeno intencionálním obloukem mezi retencionálními a protencionálními strukturami našeho toku myšlenkových obsahů.*⁷⁰ Rozvíjet tělesné schéma jako pozadí představuje důležitou součást naší existence, neboť vytváří invarianty rozvrhující náš životní prostor a každý pohybový

---

⁶⁷ PATOČKA, J. *Tělo, společenství, jazyk, svět*. Praha: OIKOYMENH, 1995, s. 51.

⁶⁸ Edmund Husserl (1859 – 1938), německý filozof, zakladatel fenomenologie.

⁶⁹ Výslovně není v centru mé pozornosti.

⁷⁰ HOGENOVÁ, A. *Kvalita života a tělesnost*. Praha: Univerzita Karlova, 2002, s. 44.

návyk je rozšířením naší existence. Každá retence se protenduje v protenci, která je vyvolána urimpresí., tedy prožitkem, který je zakotven v originální přítomnosti. V každém počítku, který obsahuje retenci i protenci, je zakotvena minulost i budoucnost. Ten, komu schází protence (minulé invarianty), nemůže se dobře pohybovat a dostatečně rozvrhnout svět a horizont. Abychom svým tělem mohli správně pohybovat, je nutné podvědomé tělesné schéma s dostatečnou intencionální výbavou.⁷¹ Člověk o svém schématu začíná vědět teprve tehdy, poruší-li se jeho celostní funkce.

A priori víme, že naše tělesnost funguje a my ji můžeme využívat například k učení se novým věcem (plavání, lyžování aj.). Člověk je pohyblivý, proniká jistými směry, cítí svou situaci, což však neplatí samo sebou. Podstatou je, jakým způsobem se máme k věcem v prostoru. Postoje a pohyby mají vždy nějaký hlubší smysl, patří do jisté souvislosti, jsme si určitým způsobem vědomi své situace, která není předmětná, ale má formu praktické jasnosti o sobě samém. Je to jasnost, která se dá určovat pocity prakticky nerozlišenými. V naší náladě je ukázáno více než jen aktuální duševní stav, je možné se ptát, co stojí za motivací této nálady, reflektovat. My se v náladě nacházíme, prožíváme ji, setkáváme se v ní sami se sebou, ale ne jako s předmětem nebo věcí. V náladě cítíme, jak jsme na tom, může nám říci mnohé o našich zájmech, odhodlání i jednání, protože úzce souvisí s tělesností. Nálada nás dokáže vyburcovat k činům, brzdit nebo dokonce zcela zastavit. Cítíme ji tělesně v naší dynamice, z čehož roste nebo upadá naše tělesná aktivita, kterou se vydáváme do světa.

Žít představuje realizaci možností, zájmů, zaujatostí. Není nutné uvědomovat si zájem našich činností jasně a účelně, může zůstat skrytý, a přesto nás vede, neboť o něm máme jistou nepředmětnou jasnost. Své možnosti uskutečňujeme v rámci tělesnosti, neboť se každá realizace uskutečňuje pohybem. *Náš život zaujatý v možnostech, se svou (nepředmětnou) jasností o sobě je zároveň podmínkou, aby se nám objevovaly věci.*⁷² Tyto věci jsou odpovědi na naše možnosti, naše dynamika tedy představuje nás a svět, který se kolem nás nachází. Jelikož sami nejsme ve svém vněmovém poli, je nejdůležitější komponentou socialita, druhů, jež existují ve světě stejně jako my. Od druhých získáváme své zařazení do světa. *Já pro druhé a druhí jsou pro mě jako*

⁷¹ HOGENOVÁ, A. *Kvalita života a tělesnost*. Praha: Univerzita Karlova, 2002, s. 46.

⁷² PATOČKA, J. *Tělo, společenství, jazyk, svět*. Praha: OIKOYMENH, 1995, s. 60.

těla.⁷³ Druhému rozumíme skrze tělesnost jako spolu se mnou prožívajícímu, a tak mohu s druhými komunikovat.

Vládnutí tělem tvoří základ života a tvoří současně porozumění své nejzákladnější možnosti. Pohybujeme-li sami sebou, rozumíme, že pohybujeme tělem a že tato vláda na nás závisí. Pakliže bychom toto porozumění neměli, celý náš duševní život by byl nemožný. *Tedy nejen že pohyb k existenci náleží, existence je pohyb.*⁷⁴ Pro moderní dobu Descarta je za pohyb považován takový jev, jenž lze rozložit do určitých parametrů (rychlost, čas, dráha...). S pohybem se zachází jako geometr se statickým útvarem, nikoli pohyb jako změna, ale pohyb jako stav. Prakticky je zde myšlen pohyb ovládnutého a ovládaného, což je základ techniky.⁷⁵

Naproti tomu pohyb u Bergsona⁷⁶ je jistý druh prožitku, pohyb jako splývání, pronikání, syntéza a odpověď. Tělo a duch spolu časově komunikují. Tělem dokážeme ovládnout přítomnost, ale duchem ovládáme časové uplývání.⁷⁷ Synestézie zde probíhá v časovém prožívání, kdy i v přítomném se vyskytuje něco minulého, nevýslovného. *Aktuální prožitek se odehrává na pozadí minulého prožívání, na pozadí toho, co je z předchozího prožívání ještě živé. Vplývání minulého do přítomného, přežívání minulosti, akumulace minulého.*⁷⁸ Právě toto poskytuje přítomnému originalitu, nový ráz. Avšak ani toto Bergsonovo pojetí pohybu jako prožitku neodpovídá tomu, co je důležité pro pohybovou charakteristiku naší existence.

Dle Heideggera je život člověka realizací možností, v těch přesahujeme to, čím jsme. Život v možnostech, ve kterých se angažujeme, v nichž přesahujeme přítomnost, jsme více, než je aktuálně dáno.⁷⁹ Dle Aristotela se život vyvíjí tím způsobem, že se původně lhostejná materiální dostanou do procesu, který charakterizuje živou bytost. *Každý její pohyb realizuje její život, vše se k němu zase vrací, život sám je cílem každého jednotlivého pohybu. To je pravzor pohybu.*⁸⁰ Přes toto všechno je však Aristotelovo pojetí příliš statické a věčné. Bytost tvoří své bytí, bytí spočívá v pohybu a pohyb

---

⁷³ PATOČKA, J. *Tělo, společenství, jazyk, svět*. Praha: OIKOYMENH, 1995, s. 60.

⁷⁴ PATOČKA, J. *Tělo, společenství, jazyk, svět*. Praha: OIKOYMENH, 1995, s. 101.

⁷⁵ PATOČKA, J. *Tělo, společenství, jazyk, svět*. Praha: OIKOYMENH, 1995, s. 102.

⁷⁶ Henri Bergson (1859 – 1941), francouzský filozof, představitel filozofie života.

⁷⁷ BERGSON, H. *Hmota a paměť*. Praha: OIKOYMENH, 2003, s. 104.

⁷⁸ PATOČKA, J. *Tělo, společenství, jazyk, svět*. Praha: OIKOYMENH, 1995, s. 102.

⁷⁹ PATOČKA, J. *Tělo, společenství, jazyk, svět*. Praha: OIKOYMENH, 1995, s. 102.

⁸⁰ PATOČKA, J. *Tělo, společenství, jazyk, svět*. Praha: OIKOYMENH, 1995, s. 103.

se odehrává z budoucnosti, ale je zároveň pouze stránkou jistého jsoucna: ono trvá ve své změně. *Pohyb je však možný jedině tím, že, v něm něco trvá.*⁸¹ Možnosti, ve kterých se nachází základ pohybu, nemají existujícího nositele předem, ale veškeré spojení v pohybu je odehráváno v něm samotném. Tělesnost patří k situaci, ve které je konán pohyb. Tento druh pohybu přechází ve skutečnost, je to možnost ne toho, co tu je, nýbrž toho, co zde dosud není. Tělesnost člověka nemá úlohu substrátu, ale samotné tělo je základ žitého života, není objektivní věcí, ale je žitou existenční tělesností. Chceme-li vysvětlit pohyb naší existence, je nutné odvolat se na trojici pohybů, jejichž vztahy je třeba fenomenologicky vysvětlit:

1. *Pohyb zakořenění, zakotvení – instinktivně-afektivní pohyb naší existence;*
2. *Pohyb sebezprodlžování, sebeprojekce – pohyb našeho vyrovnání se s realitou, kterou zpracováváme, pohyb odehrávající se v oblasti lidské práce;*
3. *Pohyb existence v užším smyslu slova, který vůči prvnímu a druhému pohybu je charakterizován tím, že těmto předcházejícím oblastem, rytům se snaží dát celkové uzavření a celkový smysl.*⁸²

První typ pohybu je pohybem založeným ve smyslu instinktivně-afektivního souznění se světem a také na autentickém řízení vlastním organismem, které se vztahuje ke všem našim způsobům chování, vztahování k lidem i věcem. Tento typ pohybu je odkázán k původní minulosti. Vztahuje se k naší situaci, kdy jsme postaveni do světa, což je podstatou naší tělesnosti. Každé naše chování a zacházení s věcmi je podmíněno vládou nad tělem. Člověk však není do světa ponořen jako do praktického a účelného prostředí, ale jako do prostředí kosmického, do všeobjímající krajiny, kterou je oslovován a která umožňuje, že má svět a ne jen jednotlivé předměty. Tento svět je rozprostřen do dálky, hloubky a poskytuje člověku jádro životního tepla domova. V tomto druhu pohybu jsme odkázáni na druhé bytosti, které poskytují životní teplo, pocit bezpečí a přichýlení.

---

⁸¹ PATOČKA, J. *Tělo, společenství, jazyk, svět*. Praha: OIKOYMENH, 1995, s. 103.

⁸² PATOČKA, J. *Tělo, společenství, jazyk, svět*. Praha: OIKOYMENH, 1995, s. 104.

*Je to kompenzace tělesné a duševní individuace a rozptýlení v jednotlivá životní centra.*⁸³ Mezní situace výše zmíněného pohybu spočívá v nahodilosti všeho druhu, patří sem jistě neporozumění a sebezakrytost. Referentem tohoto pohybu je země jako pevná podložka, která není v pohybu. Zároveň na nás působí svou mocí, jež v našem prožívání nemá protiváhu. *Tělesnost našich životních cílů je projev moci země v nás.*⁸⁴

Druhým pohybem je reprodukce životního procesu, bez něhož není lidský život fyzicky možný. Je to pohyb práce, v němž lidé nejsou izolováni, ale jsou jistým sebe-prodloužením své existence do věcí, formování života prostřednictvím formování věcí. Představuje nám oblast života a jeho smysl, nachází se v dimenzi přítomnosti a jeho hlavním účelem je vyrovnání se s tím, co dáno jest v přítomné, věčné podobě. Také zde se člověk setkává s mezními situacemi, a to ve formě utrpení, provinilostí a bojů. *Ačkoli na první pohled není patrné, že by svět a život bez boje, utrpení, provinilosti nebyl možný, naše reální situace konečných bytostí, které spolupracují, které ve faktickém a nahodilém světě nastupují ke společné práci, může vždy jen zmírňovat situaci boje, utrpení, provinilosti – vždy jen s perspektivou ulevující, nikdy však z této situace nevytrhující.*⁸⁵ I do tohoto druhu pohybu spadá jistý způsob nepravdivosti a neporozumění sobě – zaslepení ukládané druhým i sobě, které tyto skutečnosti nechce vidět. Touha vyhnout se pohledu spočívá ve způsobu existence, která je mnohdy anonymní, průměrná, člověk musí plnit určité role a není u sebe samého v plné výši. Lidská bytost je zde omezena ke své úloze a jejímu plnění.

Třetím, posledním druhem pohybu, je život v pravdě. Život u sebe samého v plné své výši, život v usebranosti a uvlastněnosti. To, co se v předchozích pohybech snažíme zakrýt, je zde znovu zainteresováno a integrováno. První dva pohyby jsou pohyby konečných bytostí, které nad sebou nechávají vládnout zemi. Poslední pohyb je vymanění se z této moci, prolomení pozemskosti, kdy jsme najednou schopni spatřit to, co jsme dříve v naší existenci nezachytili. *Existence ve smyslu třetího pohybu není ani zakořenění do světa, ani prodlužování bytí, nýbrž úloha pro celý život jako celistvý.*⁸⁶

---

⁸³ PATOČKA, J. *Tělo, společenství, jazyk, svět*. Praha: OIKOYMENH, 1995, s. 105.

⁸⁴ PATOČKA, J. *Tělo, společenství, jazyk, svět*. Praha: OIKOYMENH, 1995, s. 106.

⁸⁵ PATOČKA, J. *Tělo, společenství, jazyk, svět*. Praha: OIKOYMENH, 1995, s. 106 – 107.

⁸⁶ PATOČKA, J. *Tělo, společenství, jazyk, svět*. Praha: OIKOYMENH, 1995, s. 107.

První druh pohybu je tak pohyb kroužící, jistá linie uzavírající se do sebe. Druhým pohybem, linií, je snaha jít vždy dál a dál, je to linie přímá. Na rozdíl od těchto dvou pohybů, v nichž vládne země, máme linii třetí – vlastní pohyb – pohyb existenční, ve kterém se člověk snaží zlomit vládu země. Vláda země nad člověkem spočívá v konečnosti člověka. Ten o své konečnosti ví, ale je příliš zaměstnáván zemí, musí plnit své povinnosti a přitom svůj život v jeho konečnosti nevidí celkově, neboť na toto nazírání nemá dostatek času. V tom tkví podstata vlády země nad člověkem. V prvních dvou pohybech není člověk samovolný, není v sobě samém. Je disipován do chviliek štěstí a neštěstí, radostí a smutků, smyslu života brání průměrnost a prostředečnost. Teprve třetí pohyb je otřes vlády země, kdy jsme vyděleni z přírodního celku, ale současně námi příroda vnitřně proniká. Otřes země je průlom k sobě samému, snaha otevřít se celku světa a přijmout tuto situaci.

Ve třetím pohybu se se světem vyrovnáváme, vztahujeme se k němu, setkáváme se s jednotlivými věcmi a rozumíme jim. Věci se nám ukazují, protože jsme naplněni zájmy, přičemž nejhlubší zájem jevíme o své bytí a jeho způsob.⁸⁷

---

⁸⁷ PATOČKA, J. *Tělo, společenství, jazyk, svět*. Praha: OIKOYMENH, 1995, s. 112.

4. Tělo a jeho symbolika

Člověk, jehož elementární spojení se zemí je klíčové, je bytostí archetypální. Jednotlivé orgány, jejich stavba, organizace, účel, mechanismus se nachází v rovině vnějšího projevu životních archetypů, což v případě jejich oddělení znamená základní neporozumění klíčovým aspektům jejich poznání. Jak vyléčit nemocného pacienta, oddělíme-li jej od přirozeného řádu světa, odtrhneme-li jej z kořenů, ze kterých vyrůstá?

Život vymezený v čase mezi zrodem a smrtí, je příběhem onoho návratu: návratu „Člověka – z – dola“ k „Člověku – z – hora“, od Adama⁸⁸ k Elohimovi,⁸⁹ jak praví biblický mýtus. Je příběhem neodolatelné výzvy k jejich „svatbě“.⁹⁰

Každý tělesný úd, každý orgán má v životě člověka svou roli, každá jeho fyziologická funkce je manifestací a teprve následkem dezorientace tohoto základního poslání a jeho zmatením začíná tělo trpět prostřednictvím příslušného orgánu manifestující zdroj problému.⁹¹

Tělo je dnes léčeno vědeckými metodami, přesnými postupy, které mají zaručit jeho uzdravení či alespoň zmírnění příznaků. Běžnou praxí dnešního zdravotnictví je zeptat se pacienta, co ho trápí, jaké má příznaky, kde ho bolí, odkud cítí tlak, atd. Následuje vyšetření a poskytnutí ideální medikace, která tyto projevy odstraní. Tělo je však odrazem svého zakořenění. Nelze léčit příznaky a doufat, že se pouhou medikací problém vyřeší. Často dochází pouze k potlačení příznaků, které se časem projeví v dalších orgánech a mnohdy v daleko větším rozsahu a efektu. Mnohokrát se dnes setkáváme s tělesnými problémy, které se neustále navrací, opakující se záněty, alergie, ekzémy, na které moderní medicína nezná odpověď. Současné lékařství potlačilo pexis⁹², zajímá ho pouze soma⁹³ a sarx.⁹⁴ Tělo není předmětem, nástrojem jako auto, kterému stačí seřídít hadičky a může pokračovat dále. Člověk není pouhým strojem, jemuž stačí poskytnout základní údržbu, při poruše odstavit a po zničení zahodit. Tělo

---

⁸⁸ Z hebr. člověk; obecné označení člověka; dle bible první člověk.

⁸⁹ Bůh.

⁹⁰ SOUZENELLE, A de. *Symbolismus lidského těla*. Praha: UNITARIA, 1994, s. 8.

⁹¹ SOUZENELLE, A de. *Symbolismus lidského těla*. Praha: UNITARIA, 1994, s. 8.

⁹² Oduševnělé tělo.

⁹³ Předmětné tělo.

⁹⁴ Předmětné tělo.

člověka je život. Tělo mluví, sděluje potřebu růstu, pomoci a porozumění, které je postaveno na daleko vyšších a etičtějších způsobech jednání, je vnitřně spojeno se světem, s božskou bytostí.⁹⁵ *Hebrejci nazývají „Člověka z hora“ Elohim, „Člověka z dola“ Adam.*⁹⁶ Oddělení původní jednoty nahoře vs. dole je doménou problému současného člověka.

Jak znovu obnovit celistvost člověka v jeho původní podstatě? Božský Hermes⁹⁷ charakterizuje člověka dole jako osamělého, v nesmyslnostech ulpívaného člověka, jenž je zbaven svého jádra. Tradice říká, že poznáním sebe samého poznáme svět. Člověk žijící v západní společnosti se příliš oddálil od tajemství legend a mýtů, západ své mýty ztratil.⁹⁸ Člověk žije profánním způsobem života, sváteční znovuotevírání a znovuprožívání původních jevů ztrácí. V mýtech je ovšem zakořeněno dědictví našich životů, které bychom mohli otvírat a prožívat. Vždyť člověk se vydává na mytická místa, je táhnut jejich poznáním, chce znovu prožít onen svátek, přiblížit se bytostným sférám své existence. Věda, která nám dnes určuje, že je jediným správným a jistým směrem našeho prožívání a bytí, nás odpoutala od původu našeho zření. *Je mi líto nejvyšší čas vrátit pohádkám, legendám, mýtům a rituálům to místo, které jim v našem životě náleží, a nechat se jimi poučit. Právě tudy vede cesta Poznání.*⁹⁹ Věda nás uvěznila do roviny vědomí, které je podmíněné kontrolou a experimenty. Je však třeba dostat se do vyšší sféry svého vědomí, do vyspělosti, která nás přiblíží k poznání lidského tajemství, do stavu spojení poznávaného s poznávajícím.

Rituály v různých dobách a kulturách představují symboloterapii, jež obnovuje harmonii člověka, mýty zase uvolňují plnou moc Arché.¹⁰⁰ Mýtus však není příběh z dávného věku, za který jej v současnosti považujeme, neboť jsme se stali otroky časového vězení. *Ve skutečnosti tu jde o meta-historii, jejíž aktuálnost nepomíjí.*¹⁰¹ Podíváme-li se na biblický příběh o Adamovi a Evě, objevujeme mýtus Člověka (může a ženy), kteří nejsou našimi chronologickými prarodiči, ale bytostmi kosmickými,

---

⁹⁵ Jeho konečným posláním je „božské tělo“, jeho model, to, které spatřil Mojžíš a na něž nám zanechal vzpomínku v podobě stromu Sefirot.

⁹⁶ SOUZENELLE, A de. *Symbolismus lidského těla*. Praha: UNITARIA, 1994, s. 15.

⁹⁷ Syn Dia.

⁹⁸ Carl Gustav Jung.

⁹⁹ Carl Gustav Jung.

¹⁰⁰ Počátek.

¹⁰¹ SOUZENELLE, A de. *Symbolismus lidského těla*. Praha: UNITARIA, 1994, s. 19.

kterými jsme ve svých funkcích my všichni. Adam se zakousnutím do jablka poznání oddělil od božství, ale toto božství nemůže zemřít, trvá dále. Bylo zabito pouze v jeho vědomí. Tím, že byl vyhnán, ztratil božské poznání, které v něm však stále zůstává ve skrytém, potlačeném stavu. Toto potlačení je tak silné, že se zde od té doby vytvořila hluboká propast mezi lidským a božským. Zapomeneme-li číst v těchto událostech pomoci mýtů, ztratíme základní klíč pravého poznání nás samých i světa. *Neboť onen „jediný, neznámý zdroj“ přebývá v nás.*¹⁰² My sami jen poznáváme, neboť podstata je ukotvena v hlubinném bytí naší existence, ke které se dostaneme jen znovuzrozením v nás samotných.

Vztah člověka k tělu může být dvojího druhu. Prvním druhem vztahu je člověk, který je se svým tělem v prožívání – stává se obrazem božského těla a touží po ztotožnění se s ním. Tento vztah umožňuje člověku najít a zjevit čistou pravdu. Druhým vztahem k tělu je udržování, se snahou o co nejlepší fungování a výkon. V tomto případě se tělo stává osamělým existenčním otrokem, duchovní bytost spí a tělo skončí zahubením.

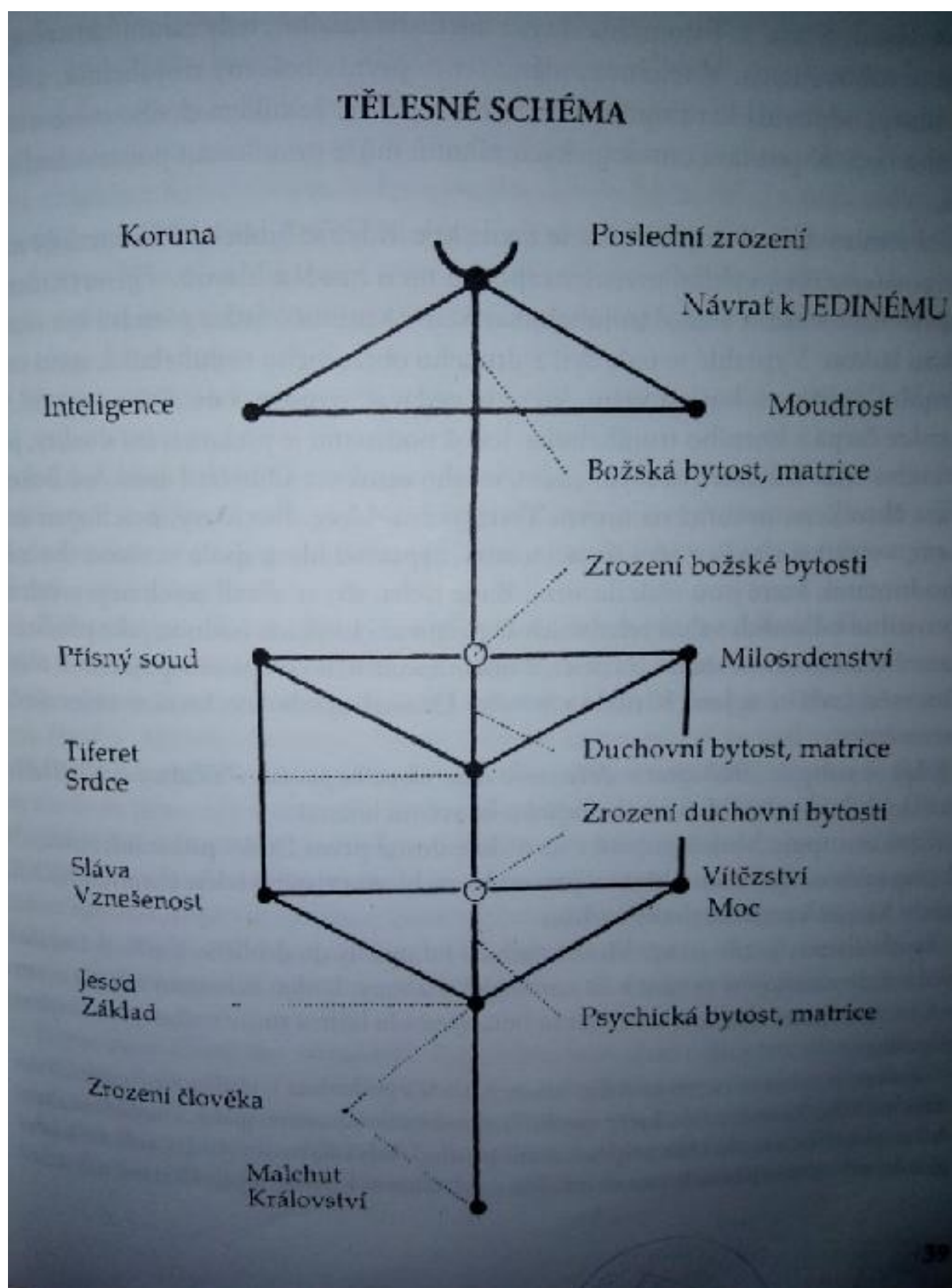
Annick de Souzenelle přišla s přelomovým objevem – lidské tělo odpovídá tělu božskému, tedy se shoduje s nákresem Stromu Sefirot¹⁰³, ve kterém lidské tělo spatřila. *Musím však upřesnit, že tato „vize“ byla vzápětí potvrzena právě toutéž kabalistickou tradicí, podle níž „Adam, člověk z dola“ (na rozdíl od „Elohima, Člověka z hora“), vyjevuje ve své tělesné morfologii základní strukturu Světů, jejichž Archetypem je strom Sefirot.*¹⁰⁴ Tento strom se stal autentickým srovnáním lidského těla a odpovídá jeho obrazu a vývoji, vyrůstá z neviditelných kořenů, které jsou nahoře, a skládá se z větví, které jsou dole. Jeví se nám tedy jako obrácený. Slepec, kterého Kristus uzdravil, těsně před prozřením prohlásí: „*Vidím lidi, vypadají jako stromy, a chodí.*“

---

¹⁰² SOUZENELLE, A de. *Symbolismus lidského těla*. Praha: UNITARIA, 1994, s. 21.

¹⁰³ Strom života.

¹⁰⁴ SOUZENELLE, A de. *Symbolismus lidského těla*. Praha: UNITARIA, 1994, s. 38.

Obr. č. 1. *Tělesné schéma*.¹⁰⁵

¹⁰⁵ SOUZENELLE, A de. *Symbolismus lidského těla*. Praha: UNITARIA, 1994, s 39.

Podíváme-li se na vertikální členění stavby tělesného schématu, představují se nám tři vertikální osy: *páteř, ústřední pilíř či prostřední sloup, který spojuje Korunu s Královstvím, hlavu s nohama. Obě části těla, či postranní sloupy, odpovídají nalevo pilíři Přísného soudu, napravo Milosrdenství. O tuto vertikální stavbu se opírají tři trojúhelníky.*¹⁰⁶ Hlavě odpovídá horní trojúhelník, kardio-pulmonárnímu systému odpovídá první obrácený trojúhelník a urgo-genitálnímu plexu odpovídá druhý obrácený trojúhelník. *Tyto dva spodní trojúhelníky se jeví jako dvě obrácené hlavy a ve shodě s vlasy na vrcholku horního trojúhelníka tu nacházíme ochlupení břicha a ohanbí.*¹⁰⁷ Rovnováha lidského těla se nachází v páteři a je udržována napětím mezi dvěma opačnými poli, které se vzájemně doplňují, a levou a pravou stranou, které jsou v protikladu.

Ve struktuře horizontálního členění představuje horní trojúhelník samotné Božství, transcendenci, jejíž princip spočívá v Koruně, Moudrosti a Inteligenci. První obrácený trojúhelník odpovídá triádě Láska – Soud – Krása, čímž skrývají tajemství ontologických zákonů, které člověka osvobozují. Tento zrcadlový odraz hlavy je centrem duchovního bytí. Druhý obrácený trojúhelník představuje sídlo psychických nemocí a duchovní život. Čerpá-li z božského světa (shora), který je zrcadlen v prvním trojúhelníku, dovede člověka až k duchovnímu zrodu. Je-li však napájen pouze zdola, ze smyslově-citových prožitků, je člověk ponechán v psychosomatických temnotách. *Dítě v matčině lůně je obklopeno tmou plodové vody. Do fyzického světa (Království) se rodí otevřením děložního hrdla. To není ničím jiným než protějškem lebečního „hrdla“, které se nahoře otevírá v „lotosovém“ květu, aby umožnilo zrod bytosti, dosahující návratem k JEDINÉMU svého božství.*¹⁰⁸

Tato cesta vývoje a návratu je protkána třemi etapami:

1. *Království (zde nohy, konkrétní tělesný plán, fyzické „cítění“) odpovídá zemi.*

---

¹⁰⁶ SOUZENELLE, A de. *Symbolismus lidského těla*. Praha: UNITARIA, 1994, s. 38.

¹⁰⁷ SOUZENELLE, A de. *Symbolismus lidského těla*. Praha: UNITARIA, 1994, s. 38.

¹⁰⁸ SOUZENELLE, A de. *Symbolismus lidského těla*. Praha: UNITARIA, 1994, s. 41.

2. *Základ (zde pohlavní orgány, psychický plán) odpovídá Měsíci, noční hvězdě, jejíž srpek je dole odrazem symbolických rohů božské bytosti nahoře.*

3. *Srdce – Krása (zde solární plexus, duchovní plán) odpovídá Slunci.*¹⁰⁹

Nejvyšší trojúhelník představuje symbol nebes, dolní trojúhelník symbolizuje Zemi a trojúhelník na úrovni hrudníku je symbol člověka v setkáních se sebou samým.¹¹⁰

Energie je přenášena na Měsíc a Zemi, neboť to není Slunce¹¹¹, které utváří náš psycho - fyzický život, ale vjemy (Země) a naše emoce (Měsíc), které působí na náš solární plexus.¹¹² Všechny naše emoce ovlivňují solární plexus, což má za následek naše fyzické a psychické stavy. Člověk je špatně postaven, protože místo přijímání energie shora ji namísto toho přijímá zdola. Bohužel je na tomto založena současná psychiatrie a psychosomatika.

Je důležité obrátit tyto vztahy a nedávat dolním významům absolutní moc, která by měla nahradit horní Absolutno. Přístup pacientů je nutno obrátit správným směrem, k čemuž je však zapotřebí uznat člověka nejen jako tělesnou bytost, ale i jako duchovní, což je v současnosti problém, díky němuž mnohdy přináší medicína pouze chvilkovou úlevu, která neřeší příčinu a nutí pacienta k stálému navracení se k nefungující medikaci.

4.1 Ontologický vývoj člověka

Člověk je tvořen z tří podlaží, které prostupují jeho vývojem. První úroveň je spojnice chodidel ke kyčlím a ledvinám, druhou úrovní je čtyřúhelník tvořen trupem a třetí představuje horní trojúhelník – hlava. V paralele k lidskému životu odpovídá první úroveň dětství, druhá dospělosti a třetí je ta oblast vědomí, která se otevírá v průběhu

---

¹⁰⁹ SOUZENELLE, A de. *Symbolismus lidského těla*. Praha: UNITARIA, 1994, s. 41.

¹¹⁰ SOUZENELLE, A de. *Symbolismus lidského těla*. Praha: UNITARIA, 1994, s. 237.

¹¹¹ Naše duchovní bytí.

¹¹² Plexus solaris řídí a udržuje v rovnováze činnost vnitřních orgánů. Člověk si uvědomí jeho existenci, když se ho zmocní hněv, radost, bolest, pocit neskonale lásky či nenávisti nebo jakákoli jiná emoce vyvěrající z vnitřních orgánů.

předchozích dvou. Třetí úroveň, hlava, má za úkol vývoj, na jehož závěru by se měla hlava stát korunovanou (dojde k poznání Jednoty).

4.1.1 Ontologické úrovně růstu

Na první úrovni, které Souzenelle označuje slovem MÍT, se dítě dostává do poznání světa, který jej obklopuje. Pomocí smyslů a později i intelektu poznává svět stále více do hloubky a objevuje elementy prostoru a času. Dítě současně začíná získávat tělesnou podobu, která se okolo 20. roku života stabilizuje, a také psychickou rovnováhu. Harmonický vývoj člověka – výstavba pevné páteře ve smyslu fyziologickém a psychickém – pokračuje za podmínek, že probíhá v korelaci se správnými a pevnými hodnotami. Hodnoty musí však býti člověku na první úrovni života dány prostřednictvím člověka, který se již nachází na úrovni vyšší, neboť na nejnižší úrovni je člověk není samostatně schopen objevit, natož se jimi řídit.

Druhá úroveň nese název BÝT a její přítomnost se předpokládá u dospělých. Dítě vyrůstá mezi otcem a matkou v měřítku jejich hodnot a morálních zákonů. Budoucí dospělý si tyto zákony osvojuje a vytváří si z nich pomocné opěry, které později odhodí. Většinou s nastupující pubertou tyto berličky začíná zpochybňovat a přítomnost rodičů zde vyžaduje, aby byli ochotni ustoupit a nepřekáželi těmto ontologickým strukturám. Neodhodí-li dítě tyto pomyslné berličky a stanou-li se jeho pevnými body, nikdy se nestane dospělým.

Rodiče, kteří nedokáží svým dětem ustoupit v tomto pojetí, ti jsou uvěznění v psychosomatickém bloudění, neboť neumí najít svou „potravu“ na jiné úrovni než v nižším trojúhelníku. Tito rodiče spolu s rodiči hyperprotekčními nedovolí svým potomkům vytvořit si vlastní páteř, oporu, na které budou moci dále stavět, a své děti navždy uvězní v bludišti svého vlastního bytí. Takový člověk je svázán ryze konvenčními kritérii a nikdy se nedostane na úroveň hlavy, tedy k nové inteligenci a moudrosti. Žije v klamu a ve zdání, což může mít, a dnes je tomu velmi časté, za následek vůli k moci nad druhými prostřednictvím ztotožnění se s různými funkcemi (politická, ekonomická, rodičovská), dále psychologické potíže nebo zhlédnutí se

v ideologiích, které mu kompenzují jeho nedostatky.¹¹³ Na druhé úrovni se realizuje naše pravé zrození, náš skutečný a autentický život. *V prvním podlaží člověk existuje, v druhém je.*¹¹⁴

K třetí, poslední úrovni se člověk dostává skrze poznání, které není intelektuálního rázu, ale je živou zkušeností. *To znamená vkročit z nevědomosti do života.*¹¹⁵ Je to síla lásky, která dává a probouzí člověka stále znovu a znovu. Není to láska, jež je a její dimenze trvá stále stejnou intenzitou. Je to láska, která se stále a stále utváří, rodí znovu a naplňuje bytosti pravým smyslem žití.

Jak jsme již napsali, strom se nám jeví jako obrácený. Podíváme-li se na tělo, představují chodidla kořeny, jež „zapisují“ celý vývoj člověka. V Království jakožto desáté safíře probíhá shromáždění veškeré božské energie přicházející shora. Nohy jsou kořeny, které máme zapuštěny v zemi. Z těchto kořenů rosteme tak jako strom a naším cílem je dosáhnout hlavy jako nejvyššího poznání. *Po fyzické stránce nohy potencializují celé tělo.*¹¹⁶ Dle akupunkturního¹¹⁷ učení představují prsty propojení s horní částí těla, zatímco pata s částí dolní. Při přesném napíchnutí můžeme sledovat odpovídající odezvu meridiánů¹¹⁸ celého těla. Pomocí nohou můžeme najít nové počátky, prameny, díky nimž se můžeme dostávat ke své hluboké podstatě. Nohy, které jsou nemocné, signalizují vykročení vzhůru, které je chybné. Takový člověk ztrácí vzácnou energii a nohy pak mohou svědčit o „nabubřelosti ducha“.¹¹⁹

Nohy slouží člověku pro chůzi po zemi, uvnitř však tvoří důležitý prostředek k tomu, abychom dokázali projít své vnitřní země. Nohy jsou ztotožňovány s libidem, které ovšem ovládá pouze první úroveň – MÍT. *Libido se ve skrytu lidského nevědomí stalo pánem a vládcem všech skutků svého otroka, aby ho dovedlo do zkázy.*¹²⁰ Člověk nemůže nikdy svými stehny zkrotit koně, jehož síla převyšuje sílu člověka. Člověk, který svírá svýma nohama koně, je velmi křehký, nemůže se rovnat síle zvířete nebo ho dokonce ovládnout. Jediné, co může dokázat, je zkrotit jej. *Nevědomé síly člověka se*

---

¹¹³ SOUZENELLE, A de. *Symbolismus lidského těla*. Praha: UNITARIA, 1994, s. 43.

¹¹⁴ SOUZENELLE, A de. *Symbolismus lidského těla*. Praha: UNITARIA, 1994, s. 45.

¹¹⁵ SOUZENELLE, A de. *Symbolismus lidského těla*. Praha: UNITARIA, 1994, s. 45.

¹¹⁶ SOUZENELLE, A de. *Symbolismus lidského těla*. Praha: UNITARIA, 1994, s. 70.

¹¹⁷ Tradiční čínská léčebná metoda, při níž se do akupunkturních bodů nemocného nabodávají jehly.

¹¹⁸ Dráhy energie v těle.

¹¹⁹ SOUZENELLE, A de. *Symbolismus lidského těla*. Praha: UNITARIA, 1994, s. 75.

¹²⁰ SOUZENELLE, A de. *Symbolismus lidského těla*. Praha: UNITARIA, 1994, s. 88.

*mohou každou chvíli znovu vrátit na úroveň zvířete.*¹²¹ Odmítání této animality je odmítání libida, které stále nemáme zvládnuto – je naší živou silou.

Jak již bylo řečeno, v první úrovni se člověk musí odpoutávat od rodičovských berliček. Je to cesta objevování své osobnosti, vlastní individuality, která vede ke zpochybnění dosavadních jistot. V této úrovni se hledá ukotvení ve všech možných kategoriích – rodí se zde Éros. Nebezpečí tohoto období spočívá v zbožňování a ztotožnění se s tvářemi, za které skrývá svou pravou tvář, což se může projevit banalizací a infantilizací svého já.

Správný vývoj předpokládá askezi obou erotických aspektů člověka – já a jeho sexuality. Askeze však musí vycházet z archetypů, který je jí vlastní, který představuje její obraz, nikoli z libovůle, falešným odřikáním. Sexualita je ve své původnosti sakrální. Původní církevní svatby byly slaveny o půlnoci, docházelo ke spojení dvou v jednoho, stejně jako my v dobách temnoty, zimy a hlubin našeho života se spojujeme sami se sebou. Docházíme k poznání sebe sama a propojujeme se se svou původní jednotou. *Po osm století směřuje západní křesťanství ke svému ztotožnění s morálkou. Aby ospravedlnilo toto tělesné spojení, jehož hlubší smysl mu unikal, učinilo jeho účelem plození dětí, a to pak určilo cílem manželství.*¹²² Dítě je posvátné, neboť vzešlo z dvojice páru, který směřoval vzhůru, k jednotě. Dnešní lidstvo však spočívá v plození dětí své úrovně MÍT ne BÝT, kam bychom měli všichni směřovat. Vždyť až po péči a růstu nám vydá strom svůj plod.

Cesta z oblastí MÍT do oblasti BÝT u jednotlivce je důležitý přerod pro uzdravení lidstva jako celku. Moc a odvahu překročit zákony, které člověka svazují a ničí, pak budou mít ti, kteří znovu naleznou své ontologické normy.

Ledviny představují chodidla našeho druhého tělesného - BYTÍ, i ony tak jako chodidla mají tvar zárodku. Dokonalost na jedné úrovni je zárodkem další úrovně a my zjišťujeme, že síla, kterou jsme byli obdarováni, je nicotná proti té, kterou musíme dobýt. *Ledviny se nacházejí na rozhraní prvního trojúhelníka – vody a nového podlaží – ohně.*¹²³ Ledviny během prvních pár týdnů nitroděložního života splývají s pohlavními

---

¹²¹ SOUZENELLE, A de. *Symbolismus lidského těla*. Praha: UNITARIA, 1994, s. 89.

¹²² SOUZENELLE, A de. *Symbolismus lidského těla*. Praha: UNITARIA, 1994, s. 93.

¹²³ SOUZENELLE, A de. *Symbolismus lidského těla*. Praha: UNITARIA, 1994, s. 146.

orgány a během života se na ně rozpomínají. Jejich funkce spočívá ve filtraci krve a zachycení nadbytečných látek – vody, solí aj. Nadledvinky produkují adrenalin a řídí metabolismus soli. Ledviny, které jsou spřízněny s chodidly filtrující informace ze země, jsou ušima zvuků pocházející ze vzduchu. Účelem člověka je stát se opět naslouchajícím, slyšícím volání, které nás žádá, vytrhává nás z vnějšího světa do vyšších sfér.

Ledviny představovaly v celé antice sídlo moudrosti. Dnes souvisí s intuitivním vnímáním a nadsmyslovým nasloucháním. Předávají sílu sexualitě, ale i dalším úrovním jejího růstu k plné plodnosti. Na funkci ledvin závisí plné uskutečnění člověka do nejvyšších sfér. *Ledviny ovládají přeměnu vody v krev při transmutaci směrem k Duchu a přeměnu soli v oheň při transmutaci ke světlu.*¹²⁴ Projít Bránou Lidí znamená projít cestu proměny z vody do krve. Již v Bibli proměnil Kristus vodu ve víno. Tento symbol přeměny člověka ze stavu bytostného přežívání do stavu bytostného prožívání je základním přerodem člověka. Sůl představuje její dovršení „vy jste sůl země... vy jste světlo světa.“ Ledviny, které řídí metabolismus soli, rozhodují o rovnováze každé tělesné buňky člověka. Sáhne-li na jednu buňku, sáhne na celého člověka,¹²⁵ to znamená v paralele, že sáhne-li na jednoho člověka, sáhne na celé lidstvo. *Každý tělesný prvek je celým tělem.*¹²⁶ Sůl představuje významný prvek jak k dovršení světla lidstva, tak i k úpadku a jeho banalizaci, kdy člověk ztrácí schopnost na buněčné úrovni být přítomen boží moudrosti.

Vstoupit z úrovně vody na úroveň krve je současně zpevnění kostí. Tato cesta spočívá ve sňatku se sebou samým, splynutí od jednoho pole vědomí k druhému až k poslednímu. Slovo kost, které v hebrejském jazyce označujeme slovem Ecem, znamená v překladu strom. Ten, kdo prošel Bránou a stojí již na vyšším podlaží, je stále nejistý ve svém postoji. Často upadne a plazí se, ovšem díky svému vnitřnímu poznání je schopen znovu vstát. Dospívající člověk vystavěl svůj strom na deseti křehkých obratlích, které je třeba zpevnit dvanácti zádovními obratli, což jsou naše vnitřní sňatky.

Člověk je silný do té míry, do které zná své slabosti. Páteř je základ našeho stromu života, to po ní rosteme do vyšších sfér. Pokud je tělo pouze maso, upadá. Stává se

---

¹²⁴ SOUZENELLE, A de. *Symbolismus lidského těla*. Praha: UNITARIA, 1994, s. 149.

¹²⁵ SOUZENELLE, A de. *Symbolismus lidského těla*. Praha: UNITARIA, 1994, s. 151.

¹²⁶ SOUZENELLE, A de. *Symbolismus lidského těla*. Praha: UNITARIA, 1994, s. 151.

pouze slasti, vlastnictvím a mocí, které jsou zaměřeny mimo člověka, kam plýtvá svou energií a strádá. *Každá kost je zmenšenou podobou páteře.*¹²⁷ To je místo, kam se naše odmítání vpisují v podobě blokad a ve kterém probíhají naše konflikty, sňatky a osvobození. V nitru kosti se nachází dřev a v její hloubi červené a bílé krvinky a krevní destičky. Červená krvinka svým okysličováním ovlivňuje funkci celého těla. *Adam je Elohimem v krvi.*¹²⁸ Když Kain zabije svého bratra Ábela, země pije jeho krev. Když Kain sešel z cesty a došel až k vraždě, krev je prolita. Svět se stává uctíván i nenáviděn. Uctíván, aby došlo k smíření a nenáviděn pro všemocnost a strach, neboť člověk užije veškeré své železo k dobývání a výstavbě světa.

Lidstvo ztrácí síly, lidé nežijí, neboť neznají čas ani svůj vnitřní prostor, tvoříme vnější svět a přitom krev člověka stále stéká, neboť války, nehody a vraždy budou prolévat naši krev do doby, než se lidstvo symbolicky vyzná z vraždy Ábela. *Každé získané vlastnictví vnější země musí být zapláceno krví. „Pane Satane, za trochu krve zaberu toto místo...“*¹²⁹

Trojúhelník horní triády je cestou k nejvyššímu poznání, je to místo před Bránou Lidí, ve kterém po projití nalezneme nejvyšší poznání. Jedním z polí je místo sexuálního splynutí muže a ženy. Těhotenství trvá 9 měsíců, k tomu, aby však člověk dovedl své vnitřní dítě z embrya (obrazu) do tvůrčího stádia (božské podobnosti), je zapotřebí celého života. Rumělkové pole – dolní trojúhelník – je místo, které odpovídá hledání věčnosti.

Dalším polem je okolí hrudníku, ve kterém probíhá spojení člověka se sebou samým. V úrovni rumělkového pole pánevního probíhá setkání nás s druhými, z čehož vychází plod, dítě.¹³⁰ V tomto podlaží se vyvíjí jiný druh sexuality, té, která člověka pohltí do konvenčních sfér života. Organizace, instituce a další společenské jevy určují „správný“ životní směr, svazují člověka do míst, ve kterých se dá těžko řídit vlastním sebevyjádřením. Ač se nám jeví jako nejlepší možnost, představuje pouze pseudosvět, který člověka nenechá projít nejvyšší sférou jeho lidství.

---

¹²⁷ SOUZENELLE, A de. *Symbolismus lidského těla*. Praha: UNITARIA, 1994, s. 157.

¹²⁸ SOUZENELLE, A de. *Symbolismus lidského těla*. Praha: UNITARIA, 1994, s. 157.

¹²⁹ SOUZENELLE, A de. *Symbolismus lidského těla*. Praha: UNITARIA, 1994, s. 162.

¹³⁰ SOUZENELLE, A de. *Symbolismus lidského těla*. Praha: UNITARIA, 1994, s. 100.

Ten, komu se přes všechny příkoří podaří a projde nejvyšší sférou svého vývoje, nachází se v absolutní samotě. *Na této úrovni poznává zotročení, které ho svazuje, uvědomuje si své obavy, strach i otroctví světa, absurditu, ve které tone svět i on sám. Poznává utrpení, nemoc a vidí přicházet smrt.*¹³¹ Teprve v této fázi začíná proces probuzení. Z jedné strany na člověka doléhá nekonečno, z druhé jej drtí svět. V této fázi je nejdůležitější vytrvat a nacházet smysl a podstatu všeho. Cestou, kterou je možné se vydat, je nechat souznít svůj rozum a srdce s bohatstvím našich mýtů, neboť zde nenacházíme profánní texty, ale texty sváteční, jež nás povedou správným směrem.

Všechny mýty se zabývají třemi energiemi, kterými jsou slast, vlastnictví a moc. Slast znamená radost z Božího poznání, vlastnictví naplňuje poznáním a moc je nepřemožitelná síla, kterou čerpáme z poznání Boha. Bohu tedy archetypově náleží jak vláda, tak moc i sláva a člověku na těchto darech přísluší participovat. Jsou to dary utvářející člověka od dospívání, přes jeho vnitřní těhotenství, bludiště světa, které mnohdy představuje bolestné tajemství života až k cíli své cesty – k poznání, ke kterému je možné dostat se úzkou bránou – Bránou Lidí.

*Psychologické zákony musí být v jistý čas nahrazeny ontologickými, jinak nejsou než dětinstvím.*¹³² V této fázi nám jde o novou inteligenci, o moudrost, což představuje převrácení dosavadních jistot a způsobů žití, neboť tělo člověka, který sešel z původní božské cesty, vytváří psychicky i afektivně život, který je nenaplněný, oproštěn od skutečnosti. *Těla nás všech vytváří nejkrásnější a zároveň nejstrašnější civilizaci vnějšího světa.*¹³³

Zákony a normy je třeba dodržovat, ale zároveň je nutné přemýšlet nad jejich správností. Vždyť kolik bylo zákonů, které odporovaly mravním, etickým i lidským potřebám a šly proti nim? Strom poznání, kde dobro a zlo je pojato v pravém významu, o to nám musí jít především. Dobro a zlo mají však dnes převrácenou podobu. Kdo z nás je dnes schopen přesně vyjádřit, kdy je jaký čin dobrý a kdy zlý? A co etická dilemata? Stává se dnes dobro skutečným dobrem, nebo je jen zlem převlečeným v hábitu dobra, kterému jsme poskytli legální záštitu? Vždyť i Kristus řekl muži obdělávajícímu své pole v den Šabat: „Člověče, pokud víš, co činiš, je ti požehnáno

¹³¹ SOUZENELLE, A de. *Symbolismus lidského těla*. Praha: UNITARIA, 1994, s. 100.

¹³² SOUZENELLE, A de. *Symbolismus lidského těla*. Praha: UNITARIA, 1994, s. 100.

¹³³ SOUZENELLE, A de. *Symbolismus lidského těla*. Praha: UNITARIA, 1994, s. 128.

*od mého Otce; Vždyť Syn pokud však nevíš, co činíš, překračuješ zákon a budeš mým Otcem zatracen. Vždyť Syn člověka je pánem nad sobotou.*¹³⁴ Moc zákona se nesmí stát pouze legální záležitostí, ale především hluboce legitimní. Podívejme se, kolik zákonů je dnes postaveno vůči zdravému rozumu a kolik záležitostí se dnes nedá vlivem legality napravit. Již Desatero má základní morální kodex, každý přece vnitřně víme, co člověku prospívá a co mu ubližuje.

Proč nám zákony mnohdy nepomohou, ale dokáží nám někdy více uškodit? *Pořádek může být obnoven jen opuštěním světa pádu.*¹³⁵ Žít ontologicky znamená být duchovně bdělý, což je pro současné lidstvo, které je masírováno ze všech stran různými „pravdami“, náročné. Vyžaduje pozorné naslouchání a život v sobě samém. Je třeba odstranit svazující pouta, která činí lidstvo šťastným pouze zvenku a vydat se na cestu probouzení, naslouchání a lásky dříve, než se naše svoboda stane ještě větším odcizením.

Lidská technika a amorálnost prohlubuje člověka do světa pádu, do světa, kde je člověk šelmou mezi šelmami. Bohužel ani náboženství člověka od světa pádů neuchrání, člověka jen znehybňuje v rámci morálních kategorií. *Návrat na ontologickou úroveň znamená odložit měděný Théseův kyj a jako opravdový hrdina uchopit zlatý meč Poznání.*¹³⁶ Zrození vnitřního poznání vede ke správnému jednání, i když jste okolí pro smích a nerozumí vám.

Na úrovni čtyřúhelníku se s žádnými zákony nesetkáme. Jsou to kosmické řady, zákony naší intuice. Státy mohou žít v míru jen tehdy, když hodnoty jedince odpovídají hodnotám společnosti. Dobré je to, co odpovídá archetypovému řádu, při takovém postoji nevzniká emoce – zlost, ale energie se ani neztrácí. Vše je v pořádku – v řádu. Sníží-li však člověk své vědomí, nastává emoce, která dokáže zahubit. Podívejme se na biblický příběh Kaina a Ábela, zde Kain propadl nižšímu vědomí a zabil svého bratra Ábela. Boj mezi Satanem a Bohem probíhá neustále v nás samých. Příběhy mýtů jsou stále živé, stačí se podívat okolo nás, za hranice i do světa. Zabíjet slovem, činem – toť boj, kdo bude vítězem, člověk či Satan...? *Člověk je stavitelem, který musí své poznání načerpat z láskyplného proniknutí vnitřního i vnějšího světa. Musí si být vědom*

---

¹³⁴ Lukáš 6, 1-5.

¹³⁵ SOUZENELLE, A de. *Symbolismus lidského těla*. Praha: UNITARIA, 1994, s. 130.

¹³⁶ SOUZENELLE, A de. *Symbolismus lidského těla*. Praha: UNITARIA, 1994, s. 132.

*relativity své Moudrosti a nesmí ji uzavřít do žádného systému.*¹³⁷ Naše inteligence je dnes vyčerpávána z objevování vnějšího světa a snahou k jeho ovládnutí, je to dravá síla dobývající, ovládající a zotročující. *Intelligence zbavena moudrosti přivádí na svět zrůdy. Mužství a ženství vyvedené ze svého zmatení v Edenu jsou ontologicky povolávány k tomu, aby se staly jedním tělem, cestou postupných sňatků každého z nás se sebou samým tak, abychom tělu vrátili jeho božské poslání. Vnější svatba je symbolem a tedy jednou z cest.*¹³⁸

4.2 Tělesnost v orgánech

Žaludek značí jídlo, obsáhnutí, z ontologického hlediska ovšem obsáhnutí božských energií, které představují zdroje potravy Adama. Po pádu se člověk oddělil od Otce, svého pravého chotě, a dává se choti nepravému, Satanovi. Člověk se přestal živit vnitřním světem, ale světem vnějším, který užívá ke své slasti, využívá jej, hromadí statky a žije z rozkoše. Toto chování je opakem spojení, je to odpojení od boží podstaty, opožením těla a ztrátou duševního života. Člověk začal hledat prožitky v sexualitě a lahodném pokrmu, které jej zaslepují a nedovolují mu růst.

Lidská bytost je schopna znovu najít svou pravou potravu tím, že se zařadí zpět do kosmického řádu s pomocí chvalozpěvů, modliteb nebo vyznáním lásky. Pokrmy nenávisti a ošklivosti jsou obětovány Satanovi a přinášejí zkázu člověku. Správným rituálním pokrmem je eucharistie¹³⁹, která jej přivede zpět k ontologickým zákonům. Je to potrava psychická, hlad po Bohu, který nezaženeme jídlem pozemským ani sexuálním životem a jinými slastmi. *Nepokojné je srdce naše, dokud nespočine v Tobě, Bože.*¹⁴⁰

Játra v překladu znamenají tíhu, bohatství, moc, jsou místem, kde se ukládá dovršené světlo božské moci. Naplníme-li játra tíhou emocí, kterým dáváme váhu, zavíráme jim tak cestu ke světlu, kterému by tato váha měla patřit. Každá emoce nám doslova játra sžírá, držíme tedy tělesný a duševní půst a modleme se. Nemoc je špatná energie, která

---

¹³⁷ SOUZENELLE, A de. *Symbolismus lidského těla*. Praha: UNITARIA, 1994, s. 138.

¹³⁸ SOUZENELLE, A de. *Symbolismus lidského těla*. Praha: UNITARIA, 1994, s. 139.

¹³⁹ Připomínka Poslední večeře.

¹⁴⁰ Sv. Augustin.

musí být obrácena ve světlo. Problémem naší medicíny je, že možnosti uzdravení hledáme pouze mimo tělo. Tradice čínské medicíny však hledá uzdravení a pochopení příčin a spouštěčů určité nemoci v člověku. Vždyť nemoc je privace zdraví.

Každá nemoc tělu něco sděluje a odpovídá mu, že s ním není něco v pořádku. Něčeho může být moc nebo málo a tělo si žádá vyrovnaní stavu. Jakými jinými způsoby by tělo mohlo říct, že už nemůže dál, že touto cestou směřuje k zániku? Nemocný musí spolupracovat se svou nemocí, musí s ní být v určitém bytostném rozhovoru a spolupracovat. Slovo nemoc značí ne-moc, kdy tělo ztrácí kontrolu, nemá moc nad sebou samým, nad svým životním směrem. Spousta chorob jater a žlučníku mohou mít původ v odmítání jasného zření. Vždyť játra představují světelný aspekt poznání, vidění a svou moc přenáší na žlučník. Ztrácí-li člověk vnitřní poznání a cestu, špatně se rozhoduje a komplikuje si život.

Slinivka a slezina jsou orgány hlubin země. V těle Adama máme vše živé podrobeno zkoušce, slinivka nám dovršuje energii, uvolňuje dostatečné množství potřebné k dosažení cíle nebo opaku – nemoci. Teprve dovršením celého těla se dochází k uzdravení nemoci. Slezina a psychické stavy tvoří jeden celek. Tajemství krve ji váže k ontologii a jako skutečné ložisko železa je hřbitovem červených krvinek. Tento kov vede k nové inteligenci, k proměně a tvorbě nového já, které doplňuje žluč jako produkce krevních zbytků. Slezina je smrtí starého já a znovudobytí já nového. Nutí nás k bolestivým zlomům, zpět k návratu se zemí, od které jsme se odpoutali. Vždyť píchali nás v boku z rychlého běhu, ztratili jsme míru, spojení se zemí, naše rychlost je příliš vysoká a my se stáváme zbloudilými a odpoutanými.¹⁴¹

U orgánu srdce je třeba odlišit srdce (střed) a srdce (orgán). *Srdce středu je neviditelný střed, pán a počátek všeho, je obraz Otce. Srdce orgánu je místo smrti – vzkříšení, obraz Syna.*¹⁴² Srdce je pro tělo to, co je krvinka pro krev. Člověk je Adamem a je zachycen Elohimem – Otcem. Tlukot srdce probíhá v tajemství jedinečného a společného svátku. Nepřijímá-li člověk božské srdce, jeho orgánové srdce vysílá jen hořkost a smutek s klamnou radostí. Srdce své nám otevře pouze květ, který pozorujeme, proto se naučme poslouchat, dotýkat, pozorovat a cítit, neboť naše ruka je

---

¹⁴¹ SOUZENELLE, A de. *Symbolismus lidského těla*. Praha: UNITARIA, 1994, s. 178.

¹⁴² SOUZENELLE, A de. *Symbolismus lidského těla*. Praha: UNITARIA, 1994, s. 180.

prodloužením srdce. Za těmito vjemy se rozkrývají naše psychické stavy radosti, úzkosti, strachu nebo štěstí. Neboť když měl Tomáš vložit svůj prst do Kristových ran, toto symbolické poznání otevřelo duchovní bránu. „*Dokud neuvidím na jeho rukou jizvy po hřebecích a nevložím svůj prst na místo hřebů a nevložím svou ruku do jeho boku, neuvěřím!*“ Ježíš jej vyzývá: „*Vlož sem prst a podívej se na mé ruce, vztáhni ruku a vlož ji do mého boku; a nebud' nevěřící, ale věřící.*“¹⁴³ Neboť blahoslavení jsou ti, kteří neviděli a uvěřili. Ne všechno je dnes poznatelné vědecky.

Plíce završují trojjedinnost boží, neboť symbolizují Ducha Svatého. Je to Duch Boží, který spojuje nádech a výdech v prvotní jednotu. Zatímco ledviny slyší, naše plíce vidí. V první části života převažuje sluch, který je v druhé části nahrazen zrakem. V nejvyšší fázi však sluch i zrak splývají v jednotu. Dýchání je život, přechod od zárodku k dovršení. Člověku v Edenu¹⁴⁴ byl vdechnut život, jímž byl pohybován. Po pádu však už dýchá pouze ledvinami. Pohyb, který je doprovázen zvýšenou dechovou frekvencí, je rozpomínání se, jde o původní rytmus vdechů a výdechů, který představuje životní sílu. *Účelem celého dýchání je pouze připravit a provázet dvojí pohyb – poslední výdech se stane svědkem zrození, poslední vdech bude provázet dovršení božského – lidského splynutí.*¹⁴⁵ Poslední dech znamená znovusjednocení s božským archetypem v hrudi Otce, k němuž se vracíme zpátky.

Člověk se musí opět stát zárodkem, ponořit se ke kořenům, ze kterých vychází, které jsou ontologické. Tím se dostane k archetypům stvoření a dosáhne vědomí kosmického, které je za horizontem našeho vědomí a poznání. Toto počátkování v zárodku, které je spojenou tmou, nacházíme již v egyptské Knize mrtvých, tibetské Knize mrtvých i v Bibli, kdy Ježíš třetího dne sestoupil do pekel. Sestupy do pekel nacházíme také v dalších řeckých mýtech např. Peklo v Dantově Božské komedii nebo v mýtu Promethea.

Prometheus, jenž byl Titán,¹⁴⁶ mohl plodit pouze otroky, jelikož byl sám za trest svržen do podsvětí. Tito otroci času, které plodil, byli odtrženi od svého božského původu. Prometheus chtěl těmto bytostem (lidem pádu) zbaveným božského ohně a uhnětené

---

¹⁴³ Jan 20, 25 – 29.

¹⁴⁴ Rajská zahrada, místo, ve kterém žil Adam s Evou.

¹⁴⁵ SOUZENELLE, A de. *Symbolismus lidského těla*. Praha: UNITARIA, 1994, s. 184.

¹⁴⁶ Potomci matky země Gaie a boha Úrana.

z jílů Země přinést oheň, jelikož trpěli hladem a zimou. Snažil se jim zajistit život bez kříže, bez utrpení, aniž však již oni sami byli na tuto cestu připraveni. Nacházíme zde paralelu Adama a Evy v ráji, kteří rovněž okusili jablko poznání v době, kdy ho nebyli schopni strávit. Prometheus nám ukazuje obraz člověka, který zatím neprošel Bránou Lidí, i když má předvídaté chování, jeho pohnutky stále patří k úrovni MÍT, proto není jeho vědomí schopno rozlišit pravé Poznání a musí za tento svůj skutek trpět. Symbol skály, ke které je následně připoután za svůj čin, je vězením sebe sama, dokud v znovuzrození dnů a nocí nepozná své plné osvobození. Tím, že mu každého rána orel požírá játra, která představují dovršení energie, nutí jej k pádu do temnot, aby zde se zemí – matkou našel nové spojení, novou svatbu.¹⁴⁷ Nejde však již o temnotu nevědomosti, temnotu zakouší, ale světlo, které je v něm samém, si uvědomuje. Tato cesta do pekel nemusí znamenat smrt fyzickou, ale obracení se k novému, jakýsi přechod k nové úrovni vědomí.

Ježíš nám dává své tělo, neboť *v den Poslední večeře vzal chléb, vzdal díky, lámal a dával jim se slovy: „Toto jest mé tělo, které se za vás vydává. To čiňte na mou památku.“ Po večeři vzal kalich a řekl: „Tento kalich je nová smlouva zpečetěná mou krví, která se za vás prolévá.“*¹⁴⁸ Kristus nám dává ochutnat Boha, neboť chce, abychom se my sami stali bohy. Abychom nehledali Boha nahoře v nebi, ale abychom jej nacházeli znovu a znovu v nitru sebe samých.

Věda se upírá pouze na poznání, které lze doložit a ověřit. Vše, co se vymyká těmto postupům, je falsifikováno, dehonestováno a uznáváno jako neplatné. Neboť dnes se vysmíváme všemu, co se vymyká našemu „normálu“, co se jeví jako cizí, ohrožující naši pevnou jistotu. Strach je potlačen smíchem či hněvem, které jediné člověk v nejistotě dokáže uplatnit. Vždyť kolika lidem pomohla alternativní medicína, léčitelé, šamani, kteří žijí v původním spojení s přírodou. Není vždy jejich zásluhou uzdravení, ale výpomoc tělu i duchu poznat svůj stav, skutečnost, kterou jsme již zapomněli vidět a která mnohdy naše těla i duše dostane na samé dno našich existencí.

---

¹⁴⁷ SOUZENELLE, A de. *Symbolismus lidského těla*. Praha: UNITARIA, 1994, s. 220.

¹⁴⁸ Lukáš 22, 20.

S rukama jsou spjaty naše mozkové hemisféry a naše plíce jsou jejich prodloužením, a jelikož plíce vidí, vidí i naše ruce. Poznání se nesmí stát pouze záležitostí mozku, ale především lásky. Ruka je prostřednictvím prstů propojena s vnitřními orgány:

Palec – odpovídá hlavě, už Římané symbolizovali otočením palce dolů smrt. Také víme, že dítě, jež poprvé chytí prst svého táty, lapí ho tak navždy.

Ukazováček – spojení se žlučníkem,

Prostředníček – odpovídá slezině a slinivce,

Prsteníček – spojen s játry,

Malíček – spojen se srdcem.¹⁴⁹

Prsty mají ve svém nitru ukotvenou moc a tajemství, které užívají mnozí šamani, tanečníci a jogínové a probouzejí síly, které se propojují s božskou podstatou. Západ však již ztratil klíče k porozumění symbolům, nahradili je pouze vědeckým poznáním a neautenticitou života v nejnižším duchovním stádiu, neboť člověk stoupá a pak sestupuje. *Bůh sestupuje, aby umožnil stoupat.*¹⁵⁰ Člověk je svobodný pouze tehdy, dokáže-li propojit člověka s božstvím v setkání. Ostatní svoboda je jen chiméra, zdánlivost, která předurčuje konečný pád.¹⁵¹

Lékař byl původně knězem po vzoru Krista, jakožto Kněze – Lékaře Lidstva. Lékař znal hluboká tajemství lidského těla, znal tajemství klíčů k člověku, závoř, které brání jeho setkání s Nejvyšším. Dnes mají lékaři nad člověkem moc a vliv. Člověk se jim vzdaluje a ukazuje pouze v materiální podstatě tělesného, neboť lékaři sami ztratili klíče k setkání. Ztrácí se náhled k člověku jako k lidsko-božské bytosti a objevuje se zvěcnění pacienta v předmětu. Lékaři dnes léčí pouze symptomy, aniž by hledali hlubší příčiny onemocnění.

---

¹⁴⁹ SOUZENELLE, A de. *Symbolismus lidského těla*. Praha: UNITARIA, 1994, s. 211.

¹⁵⁰ SOUZENELLE, A de. *Symbolismus lidského těla*. Praha: UNITARIA, 1994, s. 214.

¹⁵¹ SOUZENELLE, A de. *Symbolismus lidského těla*. Praha: UNITARIA, 1994, s. 216.

Mohu to dokázat na svém osobním příkladu. Rok jsem trpěl ekzémem v okolí očí, který se neustále vracel, a nedokázal si s ním poradit žádný lékař, kterého jsem navštívil. Všichni mě odbyli zjištěním, že je to dnes „normální“, naordinovali masti s antibiotiky a kortikoidy a v případě neúspěchu jsem se měl vždy dostavit k projednání nové léčby. Ani jeden lékař se nezajímal o hloubku problému o příčinu této nemoci. Všechny zajímalo, jak vyřešit vnější projevy a více než půl roku mi předepisovali nové a nové léky s mnoha vedlejšími účinky. Teprve po návštěvě léčitele, který je známý v působení tělesného schématu a který se začal zajímat o příčinu, se dostavil efekt zlepšení a nakonec samotné odstranění nemoci, neboť byla odstraněna příčina tohoto stavu. Tento člověk neztratil ony klíče, neboť je propojen s božským poznáním, které není vystavěno pouze na vědeckém poznání tělesně věcné podstatě člověka. *Skutečný lékař pomáhá člověku znovu harmonicky vyvážit jeho energie.*¹⁵²

V této části výkladu není snaha zpochybnit kvalitní práci vědců a lékařů, ale nastínit problém, který se nás poslední dobou stále více dotýká. Podívat se na skutečnosti jiným pohledem, nalézt a probudit v sobě ono zapomenuté, které nás činí opravdovými. Pakliže má každý orgán svůj tělesný význam, je třeba zamyslet se nad naší neotřesitelnou jistotou, které bezmezně věříme a lpíme na ni jako na jediné správné.

Nacházet v sobě a v druhých pravou podstatu poznání, které jediné může zvrátit smysl člověka v pádu a vrátit jej na vrchol pravého lidství, toť je smyslem života, ke kterému dojít je obrovským úkolem nás všech. Neboť člověk je spojení těla a duše a tato jednota se nedá vytrhnout, protože nejmenší částička těla odráží celek těla a ducha, které jsou zrcadlem božské Jednoty. *Západní medicína řeči těla dosud nerozumí. Lékař si bude muset uvědomit, že opravdovým lékařem je pouze ten, který se člověku pomáhá zrodit jako člověk a potom jako bůh.*¹⁵³ Stane-li se člověk pouze objektem, je to nepochopení základní podstaty života, které může být velmi nebezpečné.

---

¹⁵² SOUZENELLE, A de. *Symbolismus lidského těla*. Praha: UNITARIA, 1994, s. 216.

¹⁵³ SOUZENELLE, A de. *Symbolismus lidského těla*. Praha: UNITARIA, 1994, s. 290.

4.3 Fenomén tělesného vnímání

Tělo člověka se uvnitř vědy snaží vymanit z postojů, které se mu snaží vnutit. Duše proniká do všech částí těla, chování centrální oblast těla přesahuje a vychází z ní. Podíváme-li se na situaci s tzv. fantómovou nohou¹⁵⁴, zjistíme, že tento fenomén nezmizí ani při užití anestezie. Jsou známy případy, kdy lidé cítí fantómovou nohu, aniž by kdy amputaci podstoupili, vzniká zde tedy jako následek poškození mozku. U amputací postižených osob se projev f. nohy většinou nachází v té pozici, kterou odejmuta část těla zaujímal ve chvíli poranění.¹⁵⁵ Člověk, jenž přišel o část svého těla, ji pocítuje jako existenci přítele, kterého však nemá na očích. S touto částí nadále počítá, ví, že ač ji nevidí, existuje, uchovává ji na horizontu svého života.

Odmítnutí tělesného nebo duševního nedostatku, v případě anosognosie¹⁵⁶ či v případě zmrzačení a následném pocitu fantómovy končetiny, nepředstavují promyšlená rozhodnutí. Fyziologická stejně jako psychologická interpretace tento jev zkreslují, neboť je jej možné plně pochopit pouze z perspektivy bytí ke světu. Odmítání nedostatku vychází z touhy napřahovat se ke světu, k němuž náležím svým bytím, toto odmítání představuje obrácenou stranu tohoto náležením. Vychází z implicitního popření nepřirozena, neboť to, co nás činí přirozenými, jsou naše známé horizonty. Pocit fantómovy ruky je pokračující otevřenost všem skutkům, kterých bylo tělo schopno před zmrzačením. *Tělo je nositelem bytí ke světu.*¹⁵⁷

Má-li živá bytost tělo, spojuje se s prostředím, splývá s rozvrhy a angažuje se v nich na základě úkolů, starostí a radostí dobře známých. Nacházíme-li přítomnost v evidenci plného světa s předměty, jimiž lze zacházet, cítí pacient důvěru, že je neporušen a úplný. Chvíle, kdy člověku svět jeho tělesný nedostatek zakrývá, je současně okamžikem jeho odhalení. Máme-li prostřednictvím světa vědomí o svém těle, ke kterému všechny předměty zjevují svou tvář, stává se tělo osou světa. V situacích, kdy se tělo spojuje se svým známým světem skrze předměty běžného zacházení, se již amputované části nemohou s těmito objekty spojit. *Jak to, že mohu vnímat předměty*

---

¹⁵⁴ Viz fantomova končetina; fantomova bolest – pocit, kdy člověk po amputaci nebo odnětí orgánu stále pocítuje jejich přítomnost.

¹⁵⁵ PONTY – MERLEAU, M. *Fenomenologie vnímání*. Praha: OIKOYMENH, 2013, s. 111.

¹⁵⁶ Stav, kdy si nemocný neuvědomuje nemoc nebo poruchu, jíž trpí.

¹⁵⁷ PONTY – MERLEAU, M. *Fenomenologie vnímání*. Praha: OIKOYMENH, 2013, s. 117.

*jako něco, s čím lze zacházet, a přitom s nimi zacházet nemohu?*¹⁵⁸ Odpověď lze rozvrstvením těla na složku habituální a vrstvu aktuální, kde z druhé vrstvy zmizely pohyby zacházení, které se nachází ve vrstvě první. Člověk se na své cestě zastaví, neboť narazí na překážku, kterou nemá sílu překonat. Čas postupuje, ale neuzavírá to, co mělo být dokončeno, neboť duch se stále snaží o obnovení, ať už v myšlenkách či v bytí. Starší vjemy, zkušenosti a emoce jsou nahrazovány novými, protože neosobní čas plyne, osobní se však zastavil. Přežívá na jistém stupni obecné platnosti bytí. Stále se snaží o svou moc a prospěch a tím život člověka ztrácí na autentičnosti skutečného okamžiku.

Okolo našeho osobního bytí se nachází obecný svět, který nás zapojuje do existence, již odevzdáváme své starosti o život. Člověk cítí, že může kdykoliv zemřít, že má potřeby, které jej udržují naživu, ale nemůže těmito myšlenkami neustále naplňovat svou osobní existenci. Musí je zachovat na obecné rovině, ke které se dokáže vztáhnout na určitou dobu. Je to jistý způsob vytěsnění na obecnou rovinu, neboť by člověk mýsl neustále na svou starost uchovat se na živu a přestal by náležet světu osobnímu. Čas dále plyne, a i když jsme souženi starostmi, strachy či klidem, který prožíváme, nemůžeme do nich uzavřít celou svou aktuálnost, neboť autonomní existence funguje dále. Osobní existence je přerušována tímto obecným a naopak. Přítomnost zafixuje náš život, neboť se nad ní nikdy úplně neuzavře čas.

Fantómová paže, to je ta paže, která byla amputována, roztrhána aj. způsobem odňata tělu. Tato paže přítomné tělo stíhá, ale nemůže s ním splynout. Je to zkušenost přítomnosti, která se nechce stát dobou minulou, ač k ní náleží. Může-li emoce nebo vzpomínka vyvolat fantómovu končetinu, motivuje se zde existenční postoj vzpomínky (emoce) s fantómovou končetinou, které korelují ve vztahu k bytí.¹⁵⁹

Tělo je nám neustále nablízku, ukazuje se nám stále z jednoho stejného úhlu pohledu. Nemůžeme rozprostřít svá těla před svým pohledem, protože je tělo stále spolupřítomno. Zatímco nám okolní předměty zjevují jen svou určitou část, jejich další strany jsou nám skryté. *Jinak řečeno, svým tělem pozoruji vnější předměty, zacházím*

---

¹⁵⁸ PONTY – MERLEAU, M. *Fenomenologie vnímání*. Praha: OIKOYMENH, 2013, s. 118.

¹⁵⁹ PONTY – MERLEAU, M. *Fenomenologie vnímání*. Praha: OIKOYMENH, 2013, s. 125.

*s nimi, zkoumám je a obcházím, ale své tělo samo nepozoruji.*¹⁶⁰ Předměty se nám ukazují pouze jednou svou stranou proto, neboť my sami se nacházíme v místě, ze kterého je vidíme a které vidět nemůžeme. Důvěřujeme tomu, že se skládají také z jiných stran tak, jako věříme ve svět, který obemyká všechny předměty a s nimi koexistuje.

Psychologie se mýlí, staví-li se k tělu jako k předmětu ve světě. Člověk je se světem v komunikaci ne jako k pevně určeným předmětům, ale jako k latentnímu horizontu naší zkušenosti.¹⁶¹ Tělo se pozná tím, že nabízí dvojí počítky: dotýkáme-li se svou pravou rukou ruky levé, stává se levá ruka předmětem (dotýkaná), ovšem i dotýkaná cítí, což ukazuje odlišení těla od předmětu. Diferenci těla od předmětu můžeme rovněž dokázat na pohybu. Přesun předmětů probíhá prostřednictvím našeho těla, které daný předmět uchopí a odnese na jiné místo. Našimi těly ovšem pohybujeme přímo, nenajdeme jej v určitém prostoru a nepřenášíme. Svá těla netřeba hledat, poněvadž jsou s námi, a tedy je nemusíme směřovat k bodu pohybu, protože se jej od začátku přímo dotýká a míří k němu. Tento pohyb probíhá v koexistenci rozhodování a tělesné lokomoce.¹⁶²

Motorika je původní intencionalita¹⁶³, pohyb a vidění představují způsoby, jimiž se vztahujeme k předmětům. Pohyb je existencí, není myšlenkou na něj samotný. Prostor těla není představovaným, nýbrž je pozadím, které je pohybem, určeným. Pohybujeme-li rukou, již se napřahujeme k předmětu, není to předmět představovaný, ale konkrétní, ke kterému se rozvrhujeme, jež vyhledáváme. *Vědomí je bytím k věci prostřednictvím těla.*¹⁶⁴ Když tělo pochopilo, co je to pohyb - při vtělení do svého světa - tehdy jsme se pohyb naučili. Hýbat svým tělem je zaměřování se jeho prostřednictvím na předměty. Nechávat ho, aby odpovídalo na jejich impulsy, které působí na tělo bez jakýchkoli představ. Abychom se mohli k předmětu pohnout, musí tyto pro tělo existovat.

Různé typy poruch (např. apraxie¹⁶⁵) znamenají, že pro jejich těla přestaly předměty existovat. Předměty mohou být přítomné pro poznání, ale ztratily svou přítomnost pro

---

¹⁶⁰ PONTY – MERLEAU, M. *Fenomenologie vnímání*. Praha: OIKOYMENH, 2013, s. 127.

¹⁶¹ PONTY – MERLEAU, M. *Fenomenologie vnímání*. Praha: OIKOYMENH, 2013, s. 128 – 129.

¹⁶² PONTY – MERLEAU, M. *Fenomenologie vnímání*. Praha: OIKOYMENH, 2013, s. 131.

¹⁶³ Záměr, pozornost.

¹⁶⁴ PONTY – MERLEAU, M. *Fenomenologie vnímání*. Praha: OIKOYMENH, 2013, s. 183.

¹⁶⁵ Neschopnost vykonávat pohyby i přesto, že je pacient fyzicky schopný tyto úkony provádět.

tělo. Abychom viděli, je nutno dle Pontyho zhlédnout. Intence celku, ve kterém je obsaženo viděné, musí fungovat jako pozadí, na němž se viděné zjevuje. Abychom viděli les, musíme vidět krajinu s horizontem, abychom slyšeli hudbu, je třeba postřehnout ticho, abychom se dokázali pohybovat, musí naše signativní intence (virtuální pohyby) v dané situaci rozvrhnout prostor, pak je teprve možno pohyb těla realizovat. Pakliže tento virtuální rozvrh chybí, tento pohyb není možný, i když je anatomicky všechno v pořádku.¹⁶⁶

Není správné tvrdit, že tělo je v čase a prostoru, neboť tělo čas a prostor obývá. Je nemožné, aby se tělo stalo minulým, i když si nedokážeme uchovat vzpomínky na minulé dění, dokazuje to jen časovou strukturu našich těl. Každá chvíle našeho pohybu představuje poznanou skutečnost z minulosti, která je jen opět vsazena do přítomného okamžiku. Naše těla čas a prostor obemývají, nepředstavují složky, na které myslím. Spojení časoprostoru je nutno stále začínat, protože představují způsoby pronikání ke světu. Tělesné schéma je zkušeností těla ve světě.¹⁶⁷ Každá struktura fyziologických celků navozuje motorický pohyb, hybnou podstatu, kterou tělo chápe, neboť zakouší shodu ve vztahu zaměřovaného s daným – mezi intencí a provedením.¹⁶⁸

Tělo se stává naším zakotvením ve světě. Ukažme si to příkladem pisatele na klávesnici: jak je možné, že toto psaní ovládá, aniž by musel znát přesné umístění každého písmene? Odpovědi nám poskytují ruce, ve kterých se nachází vědění tělesného úsilí. Jedná se o obeznámení, které neudává polohu v objektivním prostoru, pisatel ví, kde se písmena nachází stejně, jako ví, kde se nachází jeho určitá končetina. Můžeme říci, že člověk učící se psát na stroji do vlastního tělesného prostoru vkládá prostor klávesnice. Není to objektivní tělo ani myšlení, ale tělo jako zprostředkovatel světa, *partes extra partes*.¹⁶⁹ Člověk se vždy znovu a znovu zasvěcuje a právě díky svému tělu má svět a je v něm uchopen. Návyk je jedním z modů této schopnosti.¹⁷⁰

Podmínkou toho, abychom dokázali poznávat a uchopovat sdělení našich smyslů a vzpomínek, je spojení zóny těla se zónou života, do které patří. Tím nastává

---

¹⁶⁶ HOGENOVÁ, A. Kvalita života a tělesnost. Praha: Univerzita Karlova, 2002, s. 210.

¹⁶⁷ PONTY – MERLEAU, M. *Fenomenologie vnímání*. Praha: OIKOYMENH, 2013, s. 186.

¹⁶⁸ PONTY – MERLEAU, M. *Fenomenologie vnímání*. Praha: OIKOYMENH, 2013, s. 189.

¹⁶⁹ Rozložení v prostoru.

¹⁷⁰ PONTY – MERLEAU, M. *Fenomenologie vnímání*. Praha: OIKOYMENH, 2013, s. 191 – 192.

a ustanovuje se mentální pole, které tělu nabízí předmět ve fyzikálním poli, nebo mu jej odmítá. Nemocný není od intersubjektivního¹⁷¹ těla nikdy plně odříznut, nikdy není úplně nemocným. Zdraví a nemoc předpokládají existenciální krok. Dívka, která onemocní afonií¹⁷², přijde o chuť k jídlu i spánek, neboť jí matka zakáže vídat se s chlapcem, přijde i o řeč, neboť na ní se váží sexuální vztahy i vztahy k druhým lidem. Její emoce prostřednictvím afonie, protože řeč je nejtěsněji spjata s existencí, odmítá veškerý vztahový život a míří ke konci života. *To, že nemůže jíst, znamená, že pohyb existence v ní nemůže probíhat, směřuje k zániku, neboť doslova nemůže polknout zákaz, který jí byl matkou dán.*¹⁷³ Tělo dívky se stalo tímto významem prostoupeno, existence a důvěra v budoucnost nemohla tělem procházet, což se projevilo jeho nemocí. Svou mluvu nalézá teprve po zrušení zákazu.

Nebyl to psychologický problém, neboť v takovém subjektu své myšlenky zná a zakrývá je. Proběhl zde děj metafyzický, děj absolutního vzdoru proti vlastní existenci, proti životu, jehož zdroj nepochází z vůle. Afonie, anorexie aj. odmítají druhého, odmítají budoucnost a existenci v ní, neboť tělo se může z existence vymanit. Tělo se tak stává životním vězením. Pro pacienta život ztratil smysl, vše, co se děje je jen mnoho „nyní“, která nemají tvar a mají stejnou podobu. Tělo se nemůže znovu otevřít rozkazem vůle nebo rozumem, ale svým celým obratem. Otevření druhým, umožněním dovolit znovu koexistovat, prostoupit se přesahu sebe sama.

Člověk se nikdy nemůže totálně oprostít od světa, neustále z nás vychází intence, neustále jsme obklopeni předměty a okamžiky. Nemůžeme se stát věcmi, neboť máme tělesnou existenci, která tryská a ustavuje pouto se světem.¹⁷⁴ Svým tělem rozumíme druhým okolo, stejně jako svým tělem rozumíme věcem, které nás obklopují. Komunikujeme s promlouvajícím subjektem, s jistým stylem bytí a světem, na který se upínáme.

Intence druhého v promluvě je nedostatkem, který touží po naplnění. V dnešním světě je však často mluva ustanovena konvencemi. Ztrácíme pojem o tom, co je v mluvě nahodilé a co skutečné. Teprve sestupem k původu slov a gest, kdy pod hlukem

---

¹⁷¹ Pospolitost, shoda.

¹⁷² Ztráta schopnosti mluvit/hlasu.

¹⁷³ PONTY – MERLEAU, M. *Fenomenologie vnímání*. Praha: OIKOYMENH, 2013, s. 207- 208.

¹⁷⁴ PONTY – MERLEAU, M. *Fenomenologie vnímání*. Praha: OIKOYMENH, 2013, s. 214.

nalezneme skutečné ticho, se přestaneme na druhého dívat povrchně, protože *promluva je gesto a jeho významem je svět*.¹⁷⁵ Teprve přizpůsobením a překrytím se předmět stane aktuálním a plně pochopeným. *Řeč už není prostředkem, je manifestací, zjevením niterného bytí a psychického pouta, které nás spojuje se světem a s námi podobnými*.¹⁷⁶ Má-li se tělo stát vyjádřením myšlení, musí se stát myšlením či intencí, kterou nám ohlašuje, což je možné právě skrze tělo. *Problém světa a pro začátek problém vlastního těla spočívá v tom, že vše v něm zůstává*.¹⁷⁷

Tělo není předmětem, není něčím, co je možné rozkládat a zase skládat, neboť je jednotné. Jediný způsob, jak lidské tělo poznat jako celek je žít jím, procházet a splynout s ním. *Vlastní tělo je ve světě, podobně jako je srdce v organismu: neustále udržuje naživu podívanou, na níž lze patřit, zevnitř ji uvádí do chodu a živí, tvoří s ní jeden systém*.¹⁷⁸ Je načase, abychom se znovu objevili a naučili poznávat své tělo a svět, protože vztahem k tělu a ke světu navazujeme zároveň vztah k sobě samému.

Tělesnost dává člověku to, co mu velmi chybí, dává mu pocit jistoty, evidence, „svojství“.¹⁷⁹ Lidé se dnes k tělesnu stále častěji obracejí, možná, že kolikrát ani nevědí, proč a jakým způsobem je tělo volá. Tělo je hluboce zasazeno do přírody, do kosmu světa. Proto jsou lidé na jaře po dlouhé zimě voláni přírodou k nastavování svých tváří slunci, k sedání si do trávy a vystavování se větru, který obsahuje melodii života, neboť jeho přírodní struny se naladují na naši vlastní existenci. Dle Anny Hogenové¹⁸⁰ je dnešní doba velmi rychlá, někdy mluvíme o době instantní, všechno musí být rychle uděláno, prožito, zhodnoceno a odžito. Vše musí být užitečné, čímž se člověk dostává do pastí, aniž o tom často ví. Žijeme ve světě, který se nám neustále mění před očima. Tržní systém každého z nás mění na pouhou jednotku kupní síly, průměrnou hodnotu a pouhé číslo ve všech odvětvích světa. Pojem nemocný je nahrazován pojmem klient.¹⁸¹

---

¹⁷⁵ PONTY – MERLEAU, M. *Fenomenologie vnímání*. Praha: OIKOYMENH, 2013, s. 234.

¹⁷⁶ PONTY – MERLEAU, M. *Fenomenologie vnímání*. Praha: OIKOYMENH, 2013, s. 248.

¹⁷⁷ CÉZANNE, P. *Čist přírodu*. Praha: Arbor vitae, 2001, s. 123.

¹⁷⁸ PONTY – MERLEAU, M. *Fenomenologie vnímání*. Praha: OIKOYMENH, 2013, s. 255.

¹⁷⁹ HOGENOVÁ, A. *Kvalita života a tělesnost*. Praha: Univerzita Karlova, 2002, s. 7.

¹⁸⁰ Česká filosofka a fenomenoložka.

¹⁸¹ HOGENOVÁ, A. *Čas jako problém*. Chomutov: L. Marek, 2011. ISBN 978-80-87127-43-8.

Jestliže je všechno užitečné, pak se život dle Heideggera promění do jedné velké pouště, která je všude okolo nás v podobě systémů a struktur, které jsou propojeny. V takové poušti se člověku může snadno stát, že má dlouhou chvíli. Přichází doba, kdy nejsme u sebe, nevíme, kde se nacházíme, jsme ztraceni. Vše okolo mlčí, věci nám nic neříkají, jsme najednou odmítáni. Rozhovor mezi námi a věcmi se nekoná, je cítit prázdnota, kterou způsobila naše existence ve světě. Člověk pocítuje zvláštní neužitečnost, neboť výklad užitečna se snížil pouze na technické. V tuto chvíli prožíváme malou smrt a zároveň veliký strach z ní. *Kvalita života je měřitelná jen objektivně zjistitelnými, tj. měřitelnými predikacemi.*¹⁸² Tato prázdnota pramení z výkonové společnosti, která člověku udává podmíněnost užitečnosti pro svět.

Je třeba dostat se do přítomného prožívání, kdy se člověk dokáže usebrat, dostat se ke své podstatě, neboť v takové chvíli k němu bytí začíná promlouvat, otevírají se otázky, komnaty strachu a nepoznání, kdy víme o ohrožení, a přesto se držíme u sebe. Tento stav může nastat kdykoliv, kdy jsme myšlenkami v klidu, neposloucháme hluk světa, neženeme se za výkonem a touhami, ale nasloucháme prostému bytí. V takových okamžicích vedeme bytostný dialog se světem, nalaďujeme se na sebe sama a pečujeme o duši.¹⁸³ Život založený pouze v podstatě užitečna je pro duši zničující a pro život skličující. V životě je důležité být v situacích, být při tom, u něčeho, existenci zpřítomnit, neboť v takových se skrývají otázky, o kterých když víme, rozumíme, poněvadž rozumění vyžaduje pozadí.¹⁸⁴ *Péče o duši řeší především toto povědomí. Je třeba vydržet v tomto pohledu ke konci našich možností, neděsit se, neutíkat do jistot, které si namlouváme. To je péče o pravdu naší lidské zasazenosti do světa.*¹⁸⁵ *Zasazenost těla do situace je pozadím pro to, čemu říkáme životní pohyb. Rozvrhování života v dané situaci je pohybem směřujícím k vyplnění intence, jež celý život ujednocuje.*¹⁸⁶

Dle Aristotela, Heideggera i Patočky je život člověka chápán jako pohyb, tedy cesta životem. Aristoteles k tomuto pohybu dodává také klidovost, na jejíž pozadí je pohyb pochopen, a přidává také čtyři příčiny tohoto pohybu – působící, materiální, formální

---

¹⁸² HOGENOVÁ, A. *Kvalita života a tělesnost*. Praha: Univerzita Karlova, 2002, s. 28 – 29.

¹⁸³ HOGENOVÁ, A. *Kvalita života a tělesnost*. Praha: Univerzita Karlova, 2002, s. 252.

¹⁸⁴ HOGENOVÁ, A. *Kvalita života a tělesnost*. Praha: Univerzita Karlova, 2002, s. 253 – 254.

¹⁸⁵ HOGENOVÁ, A. *Kvalita života a tělesnost*. Praha: Univerzita Karlova, 2002, s. 254.

¹⁸⁶ HOGENOVÁ, A. *Kvalita života a tělesnost*. Praha: Univerzita Karlova, 2002, s. 18.

a teleologickou (finální). Aby se život stal plným, musí vycházet z počátku (arché), což je příčina působící. K této příčině je nutná příčina materiální, látková (dynamis). Aby byl dynamis co nejlepším formou, musí rozum selektivně vybrat tu z daných možností nejlepších, kterou uskuteční, což je příčina formální. Vzniká tedy skutečnost (energeia), která v lidském životě zanechává stopu v jeho cestě. Pohyb po cestě životem by však nebyl dostačující a úplný, postrádal-li by příčinu finální – smysl života, který v životě představuje ono nejdůležitější. Lidský život není složenina materiálních a formálních možností uskutečňovaných člověkem, ale představuje pomyslné schody k vrcholu, kterému říkáme smysl naší existence.¹⁸⁷ Teprve tehdy vzniká FYSIS (růst), o kterém všichni autoři hovoří. *Kvalita života související s karteziánskou redukcí člověka na fungující stroj, strukturu či systém je jen instrumentální charakter tohoto pojmu, ale člověk je něco daleko složitějšího, co není možno mechanicky předělávat podle sebelepšího předpisu vědecky založeného.*¹⁸⁸

Dnešní medicína bohužel léčí pouze příčinnost materiální a formální, ale neléčí FYSIS člověka, často léčí jen stroj v lidském těle. Podle Jana Hnízдила¹⁸⁹ je důležité porozumět, co člověku tělo svou nemocí říká, neboť je to odraz jeho životního pohybu, cesty. Je-li před námi problém, musíme něco pochopit, zastavit se a poslouchat. *Zaběhlé způsoby myšlení vytvářejí chování a postoje těla a jeho „moci“ a „ne-moci“.*¹⁹⁰ Ze signálů těla je nutno zjistit otázku, na kterou tělo odpovídá svými projevy. Medicína není nejvyšším všelékem, který vyřeší všechna naše onemocnění a trápení. Je to střet, překážka na cestě v pohybu, kdy je vyžadováno zastavení a znovunalezení správné cesty.

Pokud se orgán oddělí od celku, přichází nemoc - tělo není v jednotě se sebou ani se světem. Nedokáže vést rozhovor, na kterém je bytostně závislé. Dnešní medicína se ve své propracovanosti a velikým zásluhám v péči o zdraví musí přeci jen vydat o pomyslný krok zpět. Poskytnout pacientovi čas, vyslechnout ho, porozumět jeho tělesným odpovědím a znovu naleznout rovnováhu v těle. *Postup je úplně jednoduchý: přijde pacient a já potřebuji úplně základní informace. Potřebuji zjistit, jak je na tom*

---

¹⁸⁷ HOGENOVÁ, A. *Kvalita života a tělesnost*. Praha: Univerzita Karlova, 2002, s. 30 – 31.

¹⁸⁸ HOGENOVÁ, A. *Kvalita života a tělesnost*. Praha: Univerzita Karlova, 2002, s. 32.

¹⁸⁹ MUDr. Jan Hnízdil – celostní lékař komplexní psychosomatické medicíny.

¹⁹⁰ HAY, L. L. *Miluj svůj život*. Praha: PRAGMA, 2008, s. 141.

*fyzicky, abych neprošvihl nějaký závažný tělesný problém – nádor, vřed, cokoliv. Potom potřebuji zjistit, jak je na tom psychicky, abych neprošvihl úzkost, depresi, schizofrenii, závažný psychický problém. A nakonec potřebuji základní orientaci v tom, jak je na tom v životě, v jaké se nachází životní fázi.*¹⁹¹

Dle Hnízдила se dokáže spousta lidí uzdravit, jakmile se dokáží dívat za horizont svého života, nežít jen v materiálním, ontickém světě, ale dokázat se najít v ontologické skutečnosti. Člověk dokáže pečlivě popisovat jednotlivosti, jedinečnosti, ale zapomíná na bytí v celku, což z nás činí lidi hektické, na útěku, aniž bychom věděli, kam směřujeme. Současný člověk ztratil ontologické myšlení, zjednodušil se a zaměřil pozornost pouze na body před horizontem, nikoli za něj.¹⁹²

---

¹⁹¹ Jan Hnízdil: Vystoupil jsem z hlavního proudu | i60.cz. Portál pro aktivní seniory | i60.cz [online]. Copyright ©2018 i60.cz [cit. 11.03.2019]. Dostupné z: https://www.i60.cz/clanek/detail/22085/jan-hnizdil-vystoupil-jsem-z-hlavniho-proudu?utm_source=www.seznam.cz&utm_medium=sekce-z-internetu.

¹⁹² HOGENOVÁ, A. *Kvalita života a tělesnost*. Praha: Univerzita Karlova, 2002, s. 38.

5. Tělo a problém tělesnění dnes

Lidský pohyb je pohybem mechanickým, fyzikálním, chemickým, biologickým, společenským a duchovním. Co však těmto pohybům chybí je jednota v celku. Nejdůležitějším pohybem je pohyb duchovní – existenciální, který se v éře rozvinutých jednotlivých oborů stal velmi často opomíjený. To, co je v životě nejdůležitější, se přestalo brát vážně, neboť kvalita života není skládání a součet, ale úsilí člověka o prohlédnutí celku – vyladění na etično, přírodu, krásno aj. *Tělesná kultivace musí brát vážně důvody existenciální.*¹⁹³ Každé vnímání a prožívání je rozhovor těla s okolním světem. Lidské tělo vede bytostný rozhovor s horizonty světa, jsou to pozadí, která nás determinují.

V každém z nás je implicitně přítomna Medusina hlava,¹⁹⁴ jejíž symbolika představuje základní polaritu lidské existence: život a smrt, děs a lásku. Medusina hlava se objeví ve tváři člověka, který našel vlastní dno. Pouze prožitím této polarity je možné zjistit, kam míří pohyb života. Je to prožití bolestí a radostí v přítomném a jednotném okamžiku v podobě blesku, kdy se ukazuje to, co oba protiklady převyšuje – pozadí.¹⁹⁵ *Čím hlubší smutek, tím více poukazuje k radosti, skrývajícím se na dně smutku.*¹⁹⁶

Svět se pro nás stal vyprázdněným místem, slova přestala mít význam, jsou to často jen vágní a duté fráze, které slyšíme. Je nutné vrátit se zpět ke zvukům ticha, neboť všichni mluví pořád dokola, to my si v sobě ukrýváme vymlčený drahý kamínek¹⁹⁷ naší existence. Aby člověk porozuměl, tělo musí své zkušenosti zakoušet, slova zde chybějí. Proto jsou pedagogové (paidós = dítě; ágein = vést) ti, kteří uvádějí v cestu, nikoliv ti, kteří vzdělanost vyrábějí.

Krajina a příroda je srostlá s člověkem. Jako pozadí patří k lidské tělesnosti, neboť se na ní tělo prostoří a tvaruje. Čím déle je člověk spojen s určitým prostředím, tím hůře se z něj dostává, neboť se taková změna týká našeho tělesného ukotvení – nás samých, vrostli jsme do něj. Krajina je součástí těl a těla jsou součástí krajiny. Proto se člověk dokáže napojit na přírodu, studánky, stromy. Připomínají mu jeho vlastní zakotvení

¹⁹³ HOGENOVÁ, A. *Kvalita života a tělesnost*. Praha: Univerzita Karlova, 2002, s. 39 – 40.

¹⁹⁴ HOGENOVÁ, A. *Kvalita života a tělesnost*. Praha: Univerzita Karlova, 2002, s. 73.

¹⁹⁵ HOGENOVÁ, A. *Kvalita života a tělesnost*. Praha: Univerzita Karlova, 2002, s. 74.

¹⁹⁶ HEIDEGGER, M. *Unterwegs zur Sprache*. Tübingen: Verlag günter Neske Pfullingen, 1959, s. 235.

¹⁹⁷ J. Skácel – Kdo učil mlčet kámen.

v domově, dodávají sílu a energii původnosti. Na přírodu je nutné dívat se na celek, ne ji rozkládat.

Moderní otrok to má velmi těžké, je přesvědčen, že je svobodný a jen v určitých okamžicích (ve vytržení) pociťuje, že něco není v pořádku, že to, co prožívá, není dáno z něj samotného, ale je mu to podsouváno zvenku. Přesah těla do přírody není jen spojení tělesného a duševního s touto sférou, ale je přesahem směřujícím až ke kosmu. V takovou chvíli, kdy vidíme ničení přírody, její vymírání, pociťujeme strach, který otevírá celek, který není ohraničený. Příroda se nám otevírá, rodí se, je v pohybu, není možné ji technologizovat. Tělesnit v přírodě a krajině znamená stát se její součástí, zapustit kotvy jako loď v přístavišti a nalézt domov. Vždyť kolik lidí se chce ve stáří vrátit do míst, kde se cítili zakořenění – domů. Domov se nám může připomenout v barvách, vůních nebo bolestech, to vše jsou horizonty, návraty minulosti, které se nám naskýtají v přítomném. Je proto nutné, aby nám pozadí propustilo naše retence, abychom dokázali zachycovat předměty a jevy, neboť jejich nezakrytost je důležitá pro naše duševní pochody.

Je třeba se na svět znovu naladit a pečovat o něj, neboť tím pečujeme o náš domov. Lidská identita je konstituována na základě mnoha prožitků, mění-li se však tato identita příliš často a rychle, ztrácí-li opěrné body své jistoty, pak se vědomí disipuje, člověk se ztrácí sám sobě. Mění-li se trvalost domova, ve kterém se člověk nachází, začne hledat nový svět v podobě vysněných krajin, do kterých utíká např. drogy, nebo alkohol, začnou psychické problémy. Zničí-li se domov člověka, zničí se samotný člověk, který ztrácí tvář a utíká do krajin snů a iluzí. Obemyká nás nihilismus, zmizely hodnoty, člověk je zasazen do každodenního boje o lepší.¹⁹⁸ Mladí lidé skrze peníze a umělé sebevědomí vytváří svět, ve kterém se neptají na pravdu. Jsou hnáni mocí, zážitky a ovládním. Vznikají vůle k moci¹⁹⁹ a systémy, které organizují čas druhým a tím dostávají člověka do moderního otroctví. *Dvacáté století je válkou v nejrůznějších podobách, ale vždy válkou za blaho člověka, za více moci k tomu, aby si obstarával život uvnitř velkého a nikdy nekončícího dne.*²⁰⁰

---

¹⁹⁸ HOGENOVÁ, A. *Kvalita života a tělesnost*. Praha: Univerzita Karlova, 2002, s. 85 – 86.

¹⁹⁹ F. Nietzsche (1844 – 1890) – německý filosof, filolog, básník a skladatel.

²⁰⁰ HOGENOVÁ, A. *Kvalita života a tělesnost*. Praha: Univerzita Karlova, 2002, s. 86.

Dle Anny Hogenové se síla projevuje jen tehdy, roste-li, člověk musí růst a být den ode dne lepší, rychlejší, výkonnější, silnější, je to podmínka naší existence. Toto přemocňování v sobě nese každý systém, vláda, státy – stávají se neviditelnou podstatou, které řídí tento svět. Myšlení, které musí být rychlé, nemá čas se usadit, usebírat. Člověk musí vše rychle pochopit, implantovat do svého denního režimu a žije v předběhu budoucnosti, která mu utíká pod rukama. Takový člověk začne utíkat do svého světa, začne vyhledávat rauš. Raušem nemusí být jen alkohol nebo drogy, ale třeba moderní hudba techna, kde jde jen o dunivý rytmus trhavých pohybů. Je to hudba bez příběhů, metafor, představivosti, jen v této hudbě lze společně bytostně prožívat, odložit strach. To, co je v těchto lidech neustále svazováno zákony, předpisy, systémy musí nutně ven, chybí zde však prožitek vyrovnání.²⁰¹

Vzdělání se dnes snížilo na pouhou polymathii, všichni toho strašně moc ví, ale svým věděním pouze kloužou po povrchu, vzniká spousta odborníků, kteří mají pro svá rozhodování legalitu, co jim však schází, je mnohdy legitimita. Důležitý je návrat k sobě samému, k prameni, ze kterého prameníme. Je třeba začít se opět vracet k posvátnu, které vyvolá prožívanou přítomnost, zapouštět kořeny lidské existence do domova, což může představovat i pouhý nedělní oběd, při kterém se rodina sejde pohromadě a je přítomen domov. Svátky otevírají nové obzory významů a hodnot, vrací nás zpět k usebrání, k autentičnosti prožívání.²⁰² Ve slavnostech svátků se můžeme usebrat a být uvlastnění do hloubky, neboť se nacházíme v jiné časovosti. V tu chvíli nejsme determinováni neodbytnými starostmi budoucnosti. Obraz nebo vzpomínka uchová přítomný okamžik, na pozadí celku. Lidé často navštěvují posvátná místa, táhne je k nim historie a mytologie. Výstupy na posvátné hory, zpřítomnění dávných časů, pohled na horizonty dalek, to vše probouzí člověka z letargie profánního.

V životě se musíme bytostně setkávat s jednoduchou nevyhnutelností bytí, kam patříme my celí, probouzet svůj nejspodnější pramen cestou péče a starosti o duši. Je důležité stát pevně na tom, co je jednoduché a nevyhnutelné, k čemuž potřebujeme naši bytostnost otevřít. Současnému člověku bylo odebráno tázání, které je svobodné a volné, otázky po pravdě bytí. Člověk postrádá jedinečnost, která zabraňuje manipulování předem platného systému s vědeckou relevancí. *Zde jsou kořeny*

---

²⁰¹ HOGENOVÁ, A. *Kvalita života a tělesnost*. Praha: Univerzita Karlova, 2002, s. 246.

²⁰² HOGENOVÁ, A. *Kvalita života a tělesnost*. Praha: Univerzita Karlova, 2002, s. 98 – 99.

*odcizených a nelidských aktů, prováděných s lidmi na základě vlády rozumu.*²⁰³ Člověk, který je pochopen pouze jako *animal rationale*²⁰⁴, kterému bezmezně věří a jenž je zbožňován, je ohrožen zlovůlí, která není právně postižitelná, neboť vychází z takto pojatého rozumu. Člověk, který je spoután do takového systému, má pocit, že je to jeho přirozenost, nadhled je vyprcháván a člověk se vytrácí. Jedinec, který je dnes rozdělen na mnoho rolí a rolíček, které musí plnit a ve kterých má předem dané role i „scénář“, se uvládnout nedokáže. Není mu dovoleno být usebrán, pocítit počátky a svou jedinečnost. *Animal rationale* pocity hromadí, srovnává a dává do struktur a systémů, ale pocity je třeba přetvořit v bytostně dějinnou platnost, tj. na počátek.²⁰⁵ Počátek se musí proměnit na nalaďování, to je však pomalé, vyžaduje čas a trpělivost, kterou současný člověk postrádá. *Ladění ladí člověka na jeho původní určení příslušnosti k hlídačství pravdy bytí.*²⁰⁶ Toto představuje nejvyšší smysl života, to je život v pravdě, který je čistý a bez postranních strachů. V tomto životě není člověku možno podsouvat falešné obsahy.²⁰⁷

Rozum a smysly patří dohromady, struny větru nepůsobí jen na rozum, ale na celé tělo, na celého člověka. Člověk si k sobě bytí bojí připustit, bojí se pravdy, která se mu v otázkách zjevuje. Jsme zvyklí naše strachy, úzkosti a problémy zamykat do pomyslné třinácté komnaty. Nechat je tam ležet a již nikdy nevidět, nemyslet na ně, nezabývat se jimi, neboť jsou ohrožující. Život v pravdě však vyžaduje otevřít tyto dveře, vyvětrat a pustit nový vzduch. Proč se lidé bojí nechat ticho otevřít otázky, které k člověku promlouvají? Odpověď je ve strachu, protože ticho k nám tyto otázky bytí nechává promlouvat. V tu chvíli se cítíme ohrožení, přichází záplava hrůzy, kterou je nutné nechat působit, vydržet a nechat projít. Neutíkat ihned k rauši, ruchu a jiným scestím. Vydržet a vyslyšet otázky, na které je třeba najít odpověď, to je základ života v pravdě.

Současná společnost musí mít spoustu odborníků ve všech oborech, neboť jen oni jsou zárukou úspěchu, vše musí být pod kontrolou a jen tak může člověk fungovat. Život v pravdě, autentický život, dokáže vycházet i z jiného zdroje. Ze své hloubky, pramene, pravdy, skutečného života. *V době, kde chybí podstatné tázaní, se lidé stávají*

---

²⁰³ HOGENOVÁ, A. *Život z vlastního pramene*. Praha: UK – Pedagogická fakulta, 2017, s. 14 – 15.

²⁰⁴ Tvor rozumný.

²⁰⁵ HOGENOVÁ, A. *Život z vlastního pramene*. Praha: UK – Pedagogická fakulta, 2017, s. 18.

²⁰⁶ HOGENOVÁ, A. *Život z vlastního pramene*. Praha: UK – Pedagogická fakulta, 2017, s. 19.

²⁰⁷ HOGENOVÁ, A. *Život z vlastního pramene*. Praha: UK – Pedagogická fakulta, 2017, s. 20.

*necitelnými vůči okolí, což je podstata brutality společnosti.*²⁰⁸ *Evropa však koření ze starosti o duši.*²⁰⁹ Stali jsme se jsoucnáři, neboť jen z nich žijeme. Jen proto, že z našich životů zmizela hloubka, niternost a důstojnost, tak se vzdělání přeměnilo na předávání informací, které má člověka dovést pouze k praktickému vydělávání peněz. Etika se proměnila v systém, kterému dnes již nikdo nevěří, lidé jsou přeoopatrní vždy a všude, neboť se bojí zneužití důvěry, lež je dnes těžko možné od pravdy a život je pro mnohé lepší prožít v chemických světech.²¹⁰ Život je člověku podáván po dávkách, říká se mu, jak má žít, přestože si člověk myslí, jak svobodný je. To, co člověk potřebuje, jsou chvíle ticha, ve kterých se počátkuje jeho život, ve kterých nachází podstatu pravdy. Dnešní všudypřítomná asertivita a agresivní marketing, který neustále přehlušuje ticho, ve kterém se člověk může nalézt, podsouvá styly a návody, jak být in. Jak však může takový hluk probouzet v člověku důstojnost a lásku? Nemůže, neboť to musí člověk probudit sám, v sobě samém. Proto moderní kurzy chování, metod sebeuplatňování ve světě aj. nemohou člověka nikdy opravdu probudit. *Život ve společnosti vyžaduje důvěru mezi lidmi, která nestojí na číslech, procentech a limitách.*²¹¹ Vzdělání musí být celkové, musí obsahovat vhledy a probouzení, které je nepředmětné. Násilí současné doby je skryté, nesmí být patrné na první pohled, vládne zde ontická věrnost, které nemůže absentovat zloba a krutost, která na první pohled vypadá mile a líbezně.²¹²

*Domov koření v nás samých, musí nějak být v nás vypěstován, kultivován a kultivace tohoto druhu není technická záležitost.*²¹³ Bytí není entita, která by se dala popsat metodicky, jak se s tím často setkáváme. *Domov je v nás na pozadí bytí, na pozadí věcí v bytí, pak se teprve můžeme setkat sami se sebou, usebrat se.*²¹⁴ Do vnímaného si vždy projektujeme něco ze své retencionální a protencionální sféry. Obsahy reprezentující a reprezentovaný musejí být v jednotné identitě, pak se setkáváme s jistotou a pravdivostí.

²⁰⁸ HOGENOVÁ, A. *Život z vlastního pramene*. Praha: UK – Pedagogická fakulta, 2017, s. 35.

²⁰⁹ HOGENOVÁ, A. *Život z vlastního pramene*. Praha: UK – Pedagogická fakulta, 2017, s. 36.

²¹⁰ HOGENOVÁ, A. *Život z vlastního pramene*. Praha: UK – Pedagogická fakulta, 2017, s. 38.

²¹¹ HOGENOVÁ, A. *Život z vlastního pramene*. Praha: UK – Pedagogická fakulta, 2017, s. 45.

²¹² HOGENOVÁ, A. *Život z vlastního pramene*. Praha: UK – Pedagogická fakulta, 2017, s. 79.

²¹³ HOGENOVÁ, A. *Kvalita života a tělesnost*. Praha: Univerzita Karlova, 2002, s. 102.

²¹⁴ HOGENOVÁ, A. *Kvalita života a tělesnost*. Praha: Univerzita Karlova, 2002, s. 104.

Je-li tato identita pouze částečná, může vznikat prostor pro zdání, což je velmi nebezpečné, neboť každý klam je částečně pravdou. Takovým zdáním domova pak působí domovy pro děti, důchodce, azylové domy nebo útulky, kde však pravý domov nelze hledat. Domov a rodina, to není jen ekonomicko-reprodukčně-biologická jednotka, jak se všude dozvídáme. Tímto pohledem se z domova stává zpředměňující a falešný svět, kdy se hodnotí a měří počet bytů, dětí, peněz aj. statistických údajů. Postrádáme zde hloubku a pravý smysl. Jak jsme již řekli, život je cesta a domov je počátek v ní (arché).²¹⁵ Vždyť kolik básníků ve svých dílech hledá domov, který ztratili nebo nikdy nenašli. Pravý domov nacházíme teprve tehdy, když jej ztratíme. Jak nám ukázal kupříkladu Ivan Blatný, který v exilu znovu obýdloval stará bydliště svého srdce.

Dnešní hodnotový relativismus, který vytváří dokonalý chaos, produkuje bezzásadovost, která se vydává za inteligenci, za normálnost a většina lidí se tomu přestává divit. Fenomén domova se týká toho, co se stalo, je to kladoucí protendující zpřítomňování, ne fantazijní falzifikované zpřítomnění toho, co se nestalo. Domov se tvoří zakoušením, které odchází, plyne a ulpívá v intencionálním proudu bez jasné kontroly, je to proces retencí minulosti, které jsou na sebe navázány od největších po nejmenší velikosti. Stejně tak je tomu s procesem protencí, na jehož konci je poslední protence – smrt – jako nicotná prázdnota. Domov nás svou laskavostí dokáže z této protence vyvázat, neboť otevírá něco nesmírně důležitého, přesahujícího.²¹⁶ Člověk je bytostí dálky, to, co má, je vždy méně důležité než to, k čemu směřuje, na co se těší. Dle psychologa Jana Svobody je pro člověka nejdůležitější těšení se na dovolenou nežli samotná dovolená, která se pro člověka stává jen další fajfkou v jeho nabitém životním programu. Člověk přestává pociťovat radost z přítomných maličkostí, vyžaduje neustálý ruch, protože se bojí být chvíli v klidu, se sebou samým, ale přirozené je člověku býti v klidu.

Jelikož se dnešní člověk bojí, stále pociťuje strachy a nebezpečí, která jej ohrožují, odsouvá je do skrytosti, kterou uzamkne na dva západy. Stále rachotí klíč ve vězeňských dveřích našeho života. Jako by nás někdo chtěl zavřít a zamknout ještě na třetí západ.²¹⁷ V době ticha, kdy k člověku promlouvá jen bytí samo, se otázky

---

²¹⁵ HOGENOVÁ, A. *Kvalita života a tělesnost*. Praha: Univerzita Karlova, 2002, s. 105 – 106.

²¹⁶ HOGENOVÁ, A. *Kvalita života a tělesnost*. Praha: Univerzita Karlova, 2002, s. 108 – 109.

²¹⁷ Vladimír Holan, *Lemuria*.

otevívají a promlouvají k člověku. To však moderní člověk nemůže ze strachu připustit, proto se všude setkáváme s hudbou, už i v čekárně u lékařů vyhrává televize, na návštěvách je v pozadí často přítomno rádio, jízda na kole nebo procházka v přírodě probíhá se sluchátky, to vše brání člověku otevřít se sám sobě, vést se sebou bytostný rozhovor, odkrývat se a objevovat. Komplexní intenci domova nelze vložit do zákonů a norem, které formulují jeho podstatu, neboť domov je zkušněním přírody, krajiny, kultury, duchovních oblastí atd.

Zpřítomnit domov lze prostřednictvím Babičky Boženy Němcové,²¹⁸ čtením Skácelovy poezie, poslechem hudby – vždy se probudí záchravky, pocity, kdy se ujednotí obrovské množství zážitků do přítomné jednoty. Krása a hloubka poezie stejně jako filozofie spočívá v hloubce rozhovoru, tázání a odpovědi. Při filozofickém tázání, čtení a psaní poezie je možné usebrat se ke své vnitřní podstatě, vést rozhovor, naslouchat a otevírat pravou podstatu bytí. Tehdy je možné pochopit a pocítit lásku, slušnost, pokoru a pravé hodnoty. Navazuje se bytostný rozhovor, dialog, který nelze nahradit žádnými umělými zákony, jež by měly toto zaručit. V této pozici jsme všichni lidé jedinečnými a přítom identickými bytostmi.²¹⁹

Ekologické snahy chránit pralesy, lesy, půdu, vodu, živočichy a další součásti planety jsou jen snahou o ochranu domova, neboť ten je rozšířený do krajiny, do horizontu Země, protože modrá planeta je náš domov. Naše minulost je jedna velká retence, proto se člověku, který uteče ze spáru smrti, může jeho celý jeho život ukázat a projet před očima. Kdo nepozná a nezakotví v domově, ten jej celý život hledá, stále mu něco chybí a nedokáže to najít. Počátek v retencionalitě domova je spojení v opravdové přátelství humanitas, neboť se protenduje do všeho, co tvoří naše vnímání, hodnoty i postoje.

Domov zakládá blízkost, rodina, my se však můžeme cítit doma kdekoliv, kam dokážeme transcendovat pramen našeho života. Blízkostí se stává naše střetávání s bytím, pokud je horizontem a ne jen objektivní realitou, kde se subjekt stane pouhým zbytkem, z něhož vzniká odcizená věc hledající domov, pak se cítíme doma i v místech jinakosti. Vždyť již Karel Hynek Mácha ve svém díle *Máj* nebo *Rozervanec* pocíťoval jinakost, odlišnost, která jej táhla od společnosti, ve které se cítil rozerván. Jeho hledání

---

²¹⁸ Vyzkoušeno v praxi. Žáci po zhlédnutí filmu *Babička* dostali za úkol vypsát se z pocitů, které k nim během filmu promlouvaly.

²¹⁹ HOGENOVÁ, A. *Kvalita života a tělesnost*. Praha: Univerzita Karlova, 2002, s. 113.

domova v přírodě, krajině a cestování mělo za následek nepochopení jeho tvorby i smyslu života.

Dnešnímu domovu chybí laskavost, zakotvení v důvěrné známosti, jejíž ztráta vede ke skepticismu, bezmyšlenkovitosti a pocitům ohrožení vším cizím, co tvoří domov jako svojství.²²⁰ *Všechno myšlení, o kterém lidé tvrdí, že je vede ke skepticismu, nebo k životu bez etických ideálů, není ve skutečnosti myšlením, nýbrž bezmyšlenkovitostí, která se za ně vydává a prozrazuje se tím, že si nevšímá tajemství života a světa.*²²¹ Má-li člověk poznat opravdovou skutečnost, nesmí na sebe neustále nazírat v poli pohledu toho, čím není, ale tím, kým je. Je důležité opět hledat důvěrnou blízkost, která je jednoduchá a prostá, neboť kde je složitost, tam je ohrožení. Ztratili jsme se ve světě znaků, složitých systémů a procesů, které nám komplikují život, berou nám životní energii a čas, aniž by nás kdy připustili ke své vlastní podstatě existence. Nacházíme beztvářost tváří, cizotu slov a ztrátu jistoty. Mládí v takovém světě člověku uteče pod rukama, aniž by zjistilo, co je skutečný život, kam směřuje jeho cesta. *Neboť tam, kde je skutečné, krásného života schopné mládí, tam se stále leží v bolestech. Mládí má zápasit, snad má i krváčet z ran, padne-li znova se vztyčovat, musí i leccos ztratit – jen dokud stále slyší z dálek svůj stříbrný vítr.*²²²

Lidský život se nesmí stát přežíváním, které je vytrženo z podstaty bytí, kdy se člověk přemáhá, neboť ho systém nutí být den za dnem lepší, rychlejší a silnější. Ona bolest je opakem domova, varováním před zánikem, hranicí varovného významu. Bolest je dobrým znakem cestou života. Člověk, který nezná svůj domov, potřebuje hledat svou cenu a existenci na základě druhých bytostí. Potřebuje cítit, že existuje, být přijat, cítit dynamiku svého těla i života, proto často vyhledává extrémní situace, sporty a násilí, které je dle Svobody²²³ zábavou doby blahobytu.

Padli jsme na samé dno nihilismu, kde se vytrácí smysl domova i slov. Pravd je tolik, že si překáží, každá se jeví jako nejpravdivější a absolutně platná. Zde vládne bezdomoví, vznikají lidé bez tváří, naklonované stvůry vědeckých procesů. Všichni jsou tak dokonalí a tuto dokonalost potřebují ukázat, potvrdit na druhých, být viděn ve všech

---

²²⁰ HOGENOVÁ, A. *Kvalita života a tělesnost*. Praha: Univerzita Karlova, 2002, s. 130.

²²¹ SCHWEITZER, A. *Z mého života a díla*. Praha: Vyšehrad, 1973, s. 225.

²²² ŠRÁMEK, F. *Stříbrný vítr*.

²²³ PhDr. Jan Svoboda, přední český psycholog.

oblastech života.²²⁴ Toto hledání hranic, pocitů je hledání sebe sama, hledáním a nevěděním, privací domova, v jeho ukotvení. Henry David Thoreau²²⁵ musel před tímto na nějaký čas odejít do přírody, do lesů, kde opět hledal sám sebe. I v takovém prostém životě si jej však systém našel a ztrestal za nezaplacení daně. Postmoderní člověk ztrácí místa svého zakořenění, je stále naháněn umělým, které mu život řídí a organizuje. *Odešel jsem do lesů, protože jsem chtěl žít uvědoměle, postavit se čelem k základním skutečnostem života, a vyzkoumat, zda bych se mohl naučit to, čemu mě život učit má, a ne abych teprve až budu umírat, seznal, že jsem vůbec nežil. Nechtěl jsem prožívat něco, co není život – vždyť žít je tak nádherné! A také jsem nechtěl trpně se odevzdávat osudu, ledaže by to bylo naprosto nezbytné. Chtěl jsem se co nejhlouběji ponořit do života, vysát jej až k samé jeho dřeni, odmrstit všechno, co není životem.*

*Stále ještě žijeme jako mravenci. Náš život se po kousíčkách rozpadá. Uprostřed tohoto rozčeřeného moře civilizovaného života je tolik mraků, bouří, zrádných písčín a tisíce nástrah, na které je třeba pamatovat, že člověk, nemá-li ztroskotat, utonout nebo ani nedoplout do přístavu, musí žít jen podle přibližných odhadů. Zjednodušuj! Proč jen žijeme v takovém shonu? Proč maříme své životy?*²²⁶

Stát se otevřeným pro celek je výraz harmonie, která je nejpůvodnější našemu domovu. Chceme-li cokoli rozdělit na dílčí části, musíme vycházet z přirozenosti celku, je nutno ji rozdělit tak, jak ona sama potřebuje, ne jí vnucovat naše pojetí účelu. Musíme počkat, až se nám ukáže ze situace, co sama potřebuje. Tělo nelze rozdělit prostřednictvím vůle, která určuje, jak je to správné, ale z tělesných anatomických daností, stejně tak res cogitans své dělení musí vydat samo. Najít čisté pozadí je velmi náročné, je třeba vyladovat se přirozeně, nikoli násilnou metodikou.²²⁷ Nálady vyrůstají z přirozeností pobytu, nejsou předměty, které je možno rozkládat a skládat, analyzovat, ale musí obsahovat souhlas mezi námi a situací. Základem nálady, to nejsou jen chemické látky, ale přítomnění.

---

²²⁴ HOGENOVÁ, A. *Kvalita života a tělesnost*. Praha: Univerzita Karlova, 2002, s. 175.

²²⁵ H. D. Thoreau (1817 – 1862) - americký filosof, esejista, moralista, básník.

²²⁶ THOREAU, D. H. *Walden aneb život v lesích*. Praha: Odeon, 1991, s. 83 – 84.

²²⁷ HOGENOVÁ, A. *Kvalita života a tělesnost*. Praha: Univerzita Karlova, 2002, s. 258.

Jsou-li lidé závislí na drogách, utíkají z dlouhé chvíle, která bolí, je nesnesitelná, otevírá nicotu, kterou nelze určit, zde je klíč k pochopení závislosti.²²⁸ Současný člověk je existenciálně laděn do dlouhých chvílí, je realizována kariérismem, touhou po titulech, moci, ovládním či dychtivostí po slávě. Moderní medicína nabízí řešení v zázračných pilulkách, ale co když chybí smysl celé existence? Původní jednota mezi věcmi a jástvem se přetrhla, věci se přeměnily na objekty, vzniklo pouhé mechanické, které je ubíjející. Vzdělání, kultura, sport, to vše se zpředmětnilo do pouhých výkonnostních norem. Školy jako firmy, kultura jako vlastnictví a sport za výkonem a výhrou nad druhými. *Pěstovat tělo znamená kultivovat prostoupenost těla a duše, nikoli vyrábět svalnatý tvar, který je opět vnímán jako předmět.*²²⁹ Člověk skrze své tělo vyvstává, ex-sistuje.²³⁰

Být v prostředí domova znamená otevřenost v situacích, které nás obtékají, obemykají.²³¹ Domov není aktualita, ale habitualita, prostupuje místy i časem. Poznáváme jej v negaci, když nám schází, v dálkách, v nejistotách se k němu obrácíme tak, jako básníci ve své tvorbě na konci třicátých let dvacátého století, kdy cítili ohrožení. Domov je zakotvení, které nemá hranice, je transcendentní. Nepoznáme-li horizonty jinakosti jako svébytné, patřící k našemu domovu, vzniká beztvář, které děsí, je cizí, nebezpečné a ohrožující. Upřeme-li pozornost k současnému světu, nalezneme tento strach všude okolo. Lidstvo žije v chiméře, že jejich životy zachrání zbraně, silní vůdci, finanční zajištěnost a další falešné jistoty, které se jim dávají. Žijeme v klamně představě, že náš život učiní šťastnějším hezčí vůz, luxusní dovolená, značkové oblečení nebo zlaté cihly v bance. Cesta bez ontologického bytí bude vždy nenaplněna, vždy jí bude scházet něco, co bude mnohdy těžké pojmenovat, ale pocit zůstane. Být na cestě konzumu je cesta, která už dávno slyšela své Mene tekel²³², ale uši zůstaly hluché a oči zaslepené.

Domov vyzařuje paprsky (noemy), které se vklínají do porozumění naší užitě každodenní skutečnosti, a tím proměňuje nepřátelské prostranství světa v lásku. Teprve v cizině nám domov vyvstane, neboť doma je překryt samozřejmostí. Až onemocněním

---

²²⁸ HOGENOVÁ, A. *Kvalita života a tělesnost*. Praha: Univerzita Karlova, 2002, s. 259.

²²⁹ HOGENOVÁ, A. *Kvalita života a tělesnost*. Praha: Univerzita Karlova, 2002, s. 275.

²³⁰ HOGENOVÁ, A. *Kvalita života a tělesnost*. Praha: Univerzita Karlova, 2002, s. 282.

²³¹ HOGENOVÁ, A. *Kvalita života a tělesnost*. Praha: Univerzita Karlova, 2002, s. 136.

²³² Výstraha.

těla pochopíme zdraví a jak je pro nás důležité. Teprve ztrátou blízkého člověka zjistíme, jak moc byl pro náš život důležitý. Vymře-li živočišný druh, ztratí-li se další hektar pralesa, zemře-li člověk, je to vždy ztráta pro celek světa, pro náš domov. *Žádný člověk není ostrov sám pro sebe, každý je kus nějakého kontinentu, část nějaké pevniny; jestliže moře spláchne hroudu, je Evropa menší, jako by to byl nějaký mys, jako by to byl statek tvých přátel nebo tvůj: smrtí každého člověka je mne méně, neboť jsem část lidstva. A proto se nikdy nedávej ptát, komu zvoní hrana. Zvoní tobě.*²³³

Je důležité, aby základní vrstva toku cogitatoines byla vyplněna evidencí domova originálně, nikoli v náhražce. Jen tak bude život naplněn, prožit a pochopen ve své skutečnosti a nestane se pouhým vyprázdněným proudem času. *Každé cogito se všemi svými součástmi vzniká nebo mizí v proudu prožitků, ale čistý subjekt nevzniká a nemizí.*²³⁴ Často jsou nám jevy skryté, protože je naše zaměřenost ukrývá. Některé jevy však nelze popsat nebo na ně nazírat pohledem byt' sebelépe upřeným, lze je pouze identicky prožít, tím obnovit a vyvolat v přítomném čase prožitek minulý. V tomto horizontu je možné nalézat domov, není-li však v životním příběhu člověka ztracen. O domov je nutno pečovat, nelze jej uměle naordinovat, je nutné jej prožívat celou svou existencí v cestě životem.²³⁵

Člověk musí najít a zdravě prosazovat ve světě svůj Umwelt (svět pro sebe). Každý z nás má svůj originální svět, který je jen jeho. Nesmí nastat situace, kdy zjevně nebo skrytě vnucujeme svůj svět jiným. Musíme umět oddělit prostor pro sebe od prostoru pro všechny, neboť vzniká riziko násilí, jehož svědky jsme dnes například u indiánů žijících v původním prostředí deštných pralesů. Pochopit domov a svobodu jako možnost k drancování a „znásilňování“ naší planety, ničení jejího bohatství, ve kterém jsme my všichni zakořeněni, zvyšování si své ceny a důstojnosti na druhých, to vše je nebezpečný polymathický charakter, se kterým se v dnešní době setkáváme velice často. Spolubyť s ostatními bude vždy nutné na dohodě mezi jednotlivci, bez horizontu humanity však není šance dokonalého spolubyť ve světě (domově).

Dnešní všude opakující se snahy o dokonalost a pravidelnost jsou pro člověka ubíjející. Oprostit se od symetrie představuje neskonalou úlevu, neboť jsme masírováni ze všech

---

²³³ John Donne (1571 – 1631) – anglický básník.

²³⁴ HOGENOVÁ, A. *Kvalita života a tělesnost*. Praha: Univerzita Karlova, 2002, s. 151.

²³⁵ HOGENOVÁ, A. *Kvalita života a tělesnost*. Praha: Univerzita Karlova, 2002, s. 152.

stran idoly, krásami, dokonalostmi těl i tváří, a prostředky, které nám dokonalost zařídí. Postmoderní společnost stále hovoří o odlišnosti, svobodě a korektnosti, ale paradoxně nám vnucuje stejnost. Odlišnost v životě je však často terčem kritiky, strachu, nenávisti i pomluv, neboť představují ohrožení naší vlastní existenční jistoty. *Fenomén domova je celkem vznikajícím velmi složitým způsobem, protože se jedná o krytí retencí, o krytí těchto krytí a o protendování těchto krytí v podobě noetických platností, které se rozlévají do hodnotových platností, do nominalizace těchto vztahů a to v podobě intence penetrující celým duchovním životem svého nositele.*²³⁶

Porozumět jevům rovná se znát pozadí, na kterém se ukazuje to, co je pro nás platný jev. Všechny problémy jsou odpověďmi, ke kterým musíme hledat otázky, ty tvoří pozadí

a klíč k jeho porozumění. Svoboda je tam, kde je život z vlastního pramene, kde nám nikdo nerozkazuje, ani naše pudy a vlastnosti. Je tam, kde se rozhodujeme na základě vyplněných originálních intencí do jistot vlastní autonomie, což trvá roky, ba celý život.²³⁷ Znat člověka neznamena vidět jej a naopak, ale vcítit se do něj, vhloubit se do něj, setkat se v nevýslovném spojení dvou tváří, jak to tvrdí Bubber.²³⁸ Přijmout člověka a převzít za něj zodpovědnost více než on za mě slovy Levinase.²³⁹ Druhý do našeho bytí vniká, drtí nás, signálem je jeho tvář, se kterou nelze dělat absolutně nic jiného než ji přijmout. Nelze ji ničit, vyhlazovat, urážet, rušit její platnost a svrchovanost. *Domov je pozadím, na němž se jinakost nepociťuje jako zdroj sebeohrožení, ale zcela normální a zřejmý nárok ontického rázu.*²⁴⁰

Jednání člověka musí být bytostné, protože bez tohoto je to jen prázdná technika pravidel a zákonů působících na strach, nastává jednání jevově správné, pravdou se stane to, co je legální, co je právě in. Kdo těmto jevům začne překážet myšlením, otázkami nebo se proti nim dokonce postaví, ten je shazován a degradován, neboť ohrožuje zaběhlý kolorit fungování nastaveného světa. Bytí dle Heideggera nachází svůj dům v myšlení. Vytvářet domov, tj. prožívat znovu posvátnost, kdy se bytí přeměňuje v nekonečno, tím se kultivuje domov, který se nedá tržně zaprodat nebo využít. Tento

---

²³⁶ HOGENOVÁ, A. *Kvalita života a tělesnost*. Praha: Univerzita Karlova, 2002, s. 160 – 161.

²³⁷ HOGENOVÁ, A. *Kvalita života a tělesnost*. Praha: Univerzita Karlova, 2002, s. 162.

²³⁸ M. Bubber (1878 – 1965) - židovský filosof.

²³⁹ E. Levinas (1906 – 1995) - francouzsko – židovský filozof.

²⁴⁰ HOGENOVÁ, A. *Kvalita života a tělesnost*. Praha: Univerzita Karlova, 2002, s. 167.

horizont se nedá chytit, metodicky polapit a vědecky změřit jak se tomu neustále stává. V domově, krajině a tváři je obsažen čas, kterým je naplněn, prožit, proto milujeme vrásky ve tvářích našich babiček, hlas či jejich šedé vlasy, které jsou naplněny žitím.²⁴¹

Starý člověk již nepotřebuje tolika informací, aby našel cestu k horizontu svého poznání, v němž žije. Jeho zkušenosti již vyzrály, odhodily pouta své podstaty. Starý se umí vyrovnat s tím, co nelze vybojovat žádnou výhrou, často zná oproti mladému život v celku. V době adorace výkonu a moci se starým nežije dobře. Ve stáří se člověk díky blízkosti smrti dostává do horizontu, který na vše vrhá jiné světlo. Prošel životními situacemi, zkušenostmi, na které se mladí lidé jen teoreticky připravují, ale jimiž neprošli, proto stáří ví, že mládí si musí pravdivost bytostně vyzkoušet, že ač jim radí, málokdy uposlechnou, a to proto, že nejsou vyplnění podstatami.²⁴²

Starý člověk spěje k pochopení temporality, proto si dovede vážit tolik přítomného času beze slov. Vždyť v jeho tváři, často skryté za oknem, nacházíme vzezření, které obsahuje hluboké smíření z odcházení. Stáří již ví, že smrt patří k životu, že musí odejít a mládí, které slyší všechny zvony světa, poslouchá stříbrný vítr a cítí posedlost životem, je již dávno pryč. Přesto se v tomto pohledu nachází něco krásného radostného a moudrého a tím je vědění o dobru, které je bez marga.²⁴³ Tím, že člověk již na svět nahlíží jiným způsobem, často se mu vytrácí. Rychlosti a agresivitě doby se nedokáže přizpůsobit ani ji pochopit. Bojí se, že budou na obtíž, překážet a svým přístupem k životu ohrožovat celý zajatý systém. Vždyť kolik zlých slov bylo již vyneseno z úst nejvyšších představitelů země na tyto osoby. Bohužel i spousta starých lidí žije stále ve lži a strachu, protože poznat sebe sama je velmi obtížné, neboť vyžaduje přiznat si vlastní vnitřní lež.

Má-li být žití naplněno smyslem, je třeba tázat se, odkrývat skryté, což je možné jedině v bytostném dialogu, polemice. Přivést pravdu na svět vyžaduje velkou dávku odvahy, protože zde procházíme cestou, která není vyšlapána, je zde setkání se samotou. *Odvahu nemáme mít proto, abychom se pomocí ní mohli vyvyšovat nad ostatní, ale máme ji proto, abychom vydrželi setkání s ohrožením, do něhož jsme byli uvrženi.*²⁴⁴ Toto

---

²⁴¹ HOGENOVÁ, A. *Kvalita života a tělesnost*. Praha: Univerzita Karlova, 2002, s. 180.

²⁴² HOGENOVÁ, A. *K fenoménu stáří*. Praha: UK PedF, 2013, s. 201.

²⁴³ HOGENOVÁ, A. *K fenoménu stáří*. Praha: UK PedF, 2013, s. 204 – 205.

²⁴⁴ HOGENOVÁ, A. *K fenoménu stáří*. Praha: UK PedF, 2013, s. 173.

ukazování je proces vzniku, vystupování, potřebuje pozadí pro možnost realizace. *S bolestmi kráčíme ke světlu,*²⁴⁵ *tam kde je skutečný život, leží se v bolestech.*²⁴⁶ Abychom došli k jistotě, je třeba variovat v bolesti, samotě a opuštěnosti, dostat se do nejhlubší vrstvy jáství – jednoty.

Pravdu je nutno vyrvat, co je udržováno v polaritě, napětí, boji, je svobodná danost, kterou je protiklad sám jako jistota. *Návyk duše musí mít správný směr, směr k Celku, a tím je to, co propouští mez do platnosti meze.*²⁴⁷ Dnes jsou nám jistoty dodávány uměle, podsouvány nám jsou pravdy, kterým máme věřit a jimiž se máme řídit. Pozadí, apeironskou mez, v nich ovšem nenajdeme. Transcendentální epoché²⁴⁸ je postup variování, kdy jde o sestup k nejhlubšímu pozadí, na kterém se nám věc ukáže v tom smyslu, ve kterém již není variovatelná. Toto poslední pozadí je právě Celek, který je nutný dle Patočky denně projíkovat do konkrétních situací.²⁴⁹ Pravda je dnes vyznačována lidským chováním ke jsoucnům, vytratila se podstata pravdy. Člověk o pravdě ví, vždyť člověk je místem, kde pravda bydlí. Často cítíme, že nejednáme fěr, upřímně, že pravda spočívá v něčem jiném, ale necháme se klamat vidinou lepších zisků, postavení, strachů aj. Žít v pravdě vyžaduje starost o duši, pravdu nelze vlastnit, mít na ni monopol nebo ji prodávat a kupčit s ní, to s ní nemá nic společného.²⁵⁰

Umět vytrhávat pravdu očištěnou od jsoucen je největším úkolem současného člověka. Je to bolest, porod nového a malý zázrak, neboť vyžaduje distanci od každodenního světa. Vždyť v bolesti je tvar, její příčinou není bolest sama, příčinou nemoci není nemoc... Nic je nejvyšší horizont a celek, neboť nechává vyvstávat. Bolest přibíjí do okamžiku, je ztrátou místa v původnosti, objektivizuje nás samé.²⁵¹ Jen když žijeme svou skutečnost, tehdy přicházíme k sobě. Je to návrat k původnímu nerozlišení, kde se otevírá přesah. Žít v pravdě a autenticky znamená rozlišit rozdíl mezi legalitou a legitimitou. Člověkem se nestáváme na základě svých výher a předností, ale zejména prostřednictvím našich pádů, proher, znicotňování a zraní. Je to vždy osobní přístup, neboť před námi je zázrak stvoření, ne objekt, na který působíme, jak to vidíme

---

²⁴⁵ M. Heidegger.

²⁴⁶ F. Šrámek.

²⁴⁷ HOGENOVÁ, A. *Kvalita života a tělesnost*. Praha: Univerzita Karlova, 2002, s. 203.

²⁴⁸ Zdržení se úsudku.

²⁴⁹ HOGENOVÁ, A. *Kvalita života a tělesnost*. Praha: Univerzita Karlova, 2002, s. 204.

²⁵⁰ HOGENOVÁ, A. *K fenoménu stáří*. Praha: UK PedF, 2013, s. 49.

²⁵¹ HOGENOVÁ, A. *Kvalita života a tělesnost*. Praha: Univerzita Karlova, 2002, s. 207.

v marketingu.²⁵² Mladí lidé, kteří nejsou protkáni dostatečnými zkušenostmi, jsou posléze skvěle využíváni k propagování moci. Vždyť moc miluje mládí, jak snadno je zmanipulovatelné, neboť neví.

Legalita má často vůli vytvářet zdání spravedlnosti, ale postrádá-li legitimitu, dokáže vytvářet člověka s demisí myšlení. Takový člověk, který věrně a poctivě slouží systémům a strukturám, jehož zodpovědnost končí u litery zákona, představuje automatismus, který člověka zbavuje pouta se světem i člověkem. *Myšlení „more geometrico“*²⁵³ *povýšilo systém do nejvyšší roviny uznání, systém je lidštější než člověk sám.*²⁵⁴ Systém totalizuje, ale dnešní lidstvo ztrácí schopnost toto spatřovat. *Svoboda je něco jiného než poslouchat systém, který někdo jiný prohlásil za jediný způsob racionálního života.*²⁵⁵

Tento styl myšlení nepředstavuje přechod k anarchii, ale pohled na druhou stránku systémového působení v našich životech. Pouhý život v systému legality s absencí legitimacy člověka degraduje na článek zastávající předem dané funkce a role. Na příkladu Adolfa Eichmanna²⁵⁶ či Rudolfa Hesse²⁵⁷ můžeme jasně demonstrovat absenci svědomí. H. Arendtová²⁵⁸ zde hovoří o banalizaci zla, defekt svědomí byl prostoupen až na samý konec jejich životů. Holokaust, totalitní systémy, to jsou stále živé ukázky toho, co je moderní člověk schopen podniknout na druhém. Toto ohrožení stále trvá, není to minulost, ale stálý Damoklův meč²⁵⁹ nad námi všemi, byť v odlišných podobách. Dle Nietzscheho přichází velké věci na holubičích nožkách, tiše a nenápadně. Odstranit, ztratit či nechat si nechat vzít legitimitu z našeho života může mít fatální následky.

---

²⁵² HOGENOVÁ, A. *K fenoménu stáří*. Praha: UK PedF, 2013, s. 174

²⁵³ Více čísel.

²⁵⁴ HOGENOVÁ, A. *Kvalita života a tělesnost*. Praha: Univerzita Karlova, 2002, s. 215.

²⁵⁵ HOGENOVÁ, A. *Kvalita života a tělesnost*. Praha: Univerzita Karlova, 2002, s. 215.

²⁵⁶ O. A. Eichmann (1906 – 1962) – německý nacist, válečný zločinec, organizátor holokaustu.

²⁵⁷ R. W. R. Hess (1894 – 1987) – německý nacistický politik.

²⁵⁸ H. Arendtová (1906 – 1975) – filosofka, publicistka německo-židovského původu.

²⁵⁹ Nebezpečím ohrožené štěstí.

„A přece já se domnívám, můj milý, že by bylo lépe, aby má lyra byla rozladěna a falešně hrála a aby falešně zpíval sbor, který bych řídil, a aby celý svět se mnou nesouhlasil a mluvil opačné věci, nežli já sám jediný byl se sebou v nesouladu a sobě odporoval.“²⁶⁰

---

²⁶⁰ PLATÓN. *Gorgias*. Praha: Jan Laichter, 1944, s. 67.

6. Závěr

Diplomová práce se zaměřuje na srovnávací analýzu a rešerši ontologických předpokladů těla a tělesnosti u vybraných klíčových autorů zabývajících se problematikou těla a tělesnění.

V rámci kompilace bylo analyticky postupováno od novověkého pojetí těla a duše představovaného René Descartem, který přišel s rozlukou jednoty člověka, jejíž podstata je zakořeněna až do dnešních dní ve vztahu ke světu, k sobě, ale třeba i k medicíně. V rámci tělesného schématu a zakořenění do světa jsme se pokusili přiblížit podstatě lidské existence prostřednictvím fenomenologie, symbolů a archetypů, díky kterým je možné vrátit se zpět ke kořenům našich životů a pochopit smysl fungování svého vnitřního světa, kterým se otevíráme světu vnějšímu.

Propojenost těla a ducha nelze zpochybnit, neboť představuje pradávnou existenční jistotu, díky které se dokážeme nalad'ovat na život v pravdě, což je nejdůležitější směr naší životní cesty, ke kterému bychom měli dojít. Jelikož život v pravdě vyžaduje krok zpět, není v současném světovém systému příliš vítán a cesta k němu je velice náročná, dlouhá a vyžaduje obrovskou dávku odvahy, rozumu a svědomí. Chceme-li ovšem zamezit tomu, abychom své životy prožili v podsunutých lžích a dokázali ze světa vytvářet lepší místo pro život, ve kterém nevládne zlo, války a utrpení, je třeba obrátit se zpět k bytostnému rozhovoru se sebou samým i druhými.

Pouze život v pravdě představuje čistou radost a skutečné prožití života, které není naplněno falešným bojem směřujícím k vyšší moci, ale je domovem klidu a míru pro lidstvo jako celek. Správným životním směrem a péčí o duši lze odstranit mnoho příčin moderních nemocí, na které současná medicína zatím nestačí, protože ztratila klíče k člověku, který je dnes mnohdy chápán jako strojový mechanismus. To, co současnému člověku chybí, je střídmost a usebranost, ve které je mu ovšem často bráněno moderními mechanismy moci. Jenom návratem ke skutečnému lidství je možné znovunastolit a probudit hloubku, která dělá člověka člověkem.

Seznam použité literatury

Knižní zdroje

ARENDTOVÁ, H. *Eichmann v Jeruzalémě: Zpráva o banalitě zla*. Praha: Mladá fronta, 1995. ISBN 80-204-0549-6.

BAUMAN, Z. *Globalizace. Důsledky pro člověka*. Praha: Mladá fronta, 1999. ISBN 80-204-0817-7.

BAUMAN, Z. *Tekutá modernita*. Praha: Mladá fronta, 2002. ISBN 80-204-0966-1.

BAUMAN, Z. *Modernita a holocaust*. Praha: SLON, 2003. ISBN 80-86429-23-7.

SKÁCEL, J. *Kdo učil mlčet kámen*. Praha: BB art, 2001. ISBN 80-7257-634-8.

BERGSON, H. *Hmota a paměť*. Praha: OIKOYMENH, 2003. ISBN 80-7298-065-3.

Bible. Praha: Česká biblická společnost, 2001. ISBN 80-85810-41-7.

BLATNÝ, I. *Stará bydliště*. Brno: Nakladatelství Petrov, 2002. ISBN 80-7227-128-8.

BUBBER, M. *Já a ty*. Praha: Kalich, 2005. ISBN 80-7017-020-4.

CÉZANNE, P. *Čist přírodu*. Praha: Arbor vitae, 2001. ISBN 80-86300-08-0.

DESCARTES, R. *Úvahy o první filosofii*. Praha: Nakladatelství Svoboda, 1970. ISBN 66/509-21-8.5.

HAY, L. L. *Miluj svůj život*. Praha: PRAGMA, 2008. ISBN 978-80-7205-104-0.

HEIDEGGER, M. *Unterwegs zur Sprache*. Tübingen: Verlag günter Neske Pfullingen 1959.

HOGENOVÁ, A. *Kvalita života a tělesnost*. Praha: Univerzita Karlova, 2002. ISBN 80-7184-580-90.

HOGENOVÁ, A. *Život z vlastního pramene*. Praha: UK – Pedagogická fakulta, 2017. ISBN 978-80-7290-981-0.

HOGENOVÁ, A. *Čas jako problém*. Chomutov: L. Marek, 2011. ISBN 978-80-87127-43-8.

HOGENOVÁ, A. *K fenoménu stáří*. Praha: UK PedF, 2013. ISBN 978-80-7290-593-5.

JÜNGER, E. *Chůze lesem*. Praha: OIKOYMENH, 1994. ISBN 80-85241-68-4.

KOL. AUT. *Ottova encyklopedie*. Praha: Ottovo nakladatelství, 2010. ISBN 978-80-7360-014-3.

LÉVINAS, E. *Být pro druhého*. Praha: Zvon, 1997. ISBN 80-7113-217-9.

PATOČKA, J. *Tělo, společenství, jazyk, svět*. Praha: OIKOYMENH, 1995. ISBN 80-85241-90-0.

PLATÓN. *Gorgias*. Praha: Jan Laichter, 1944.

PONTY – MERLEAU, M. *Fenomenologie vnímání*. Praha: OIKOYMENH, 2013. ISBN 978-80-7298-485-5.

SCHOLEM, G. *Kabala a její symbolika*. Praha: Volvox Globator, 1999. ISBN 80-7207-315-X. .

SCHWEITZER, A. *Z mého života a díla*. Praha: Vyšehrad, 1973.

SOUZENELLE, A de. *Symbolismus lidského těla*. Praha: UNITARIA, 1994. ISBN 80-901277-5-4.

THOREAU, D. H. *Walden aneb život v lesích*. Praha: Odeon, 1991. ISBN 80-207-0278-4.

TURNEROVÁ, L. *Meditace*. Slovart: Praha, 2007. ISBN 978-80-7209-885-9.

Internetové zdroje

HNÍZDIL, J. *Vystoupil jsem z hlavního proudu* | i60.cz. Portál pro aktivní seniory | i60.cz [online]. Copyright ©2018 i60.cz [cit. 11.03.2019]. Dostupné z:

https://www.i60.cz/clanek/detail/22085/jan-hnizdil-vystoupil-jsem-z-hlavniho-proudu?utm_source=www.seznam.cz&utm_medium=sekce-z-%20internetu.

HOGENOVÁ, A. „*Dnešní člověk žije v předběhu, nepatří mu přítomnost,*“ říká filozofka Anna Hogenová | Radio Wave. Radio Wave [online]. Copyright © 1997 [cit. 17.03.2019]. Dostupné z: <https://wave.rozhlas.cz/dnesni-clovek-zije-v-predbehu-nepatri-mu-pritomnost-rika-filozofka-anna-hogenova-7778313>.

HOGENOVÁ, A. Důstojnost a tekutá doba - 17.1.2017 - YouTube. YouTube [online]. Dostupné z: https://www.youtube.com/watch?v=m6_VB5Ae6dM